

Днес в броя

МОН публикува проекти на концепции за промяна на учебните програми

Проф. Галин Цоков, директор на Института по образованието: „Проблемите на световното образование, не само на това у нас, са свързани с това, че едни системи, изградени в индустриалното общество, се опитват да функционират ефективно в информационното общество“

Красимир Вълчев, министър на образованието и науката: „Училищата, които са доказали, че иновациите им работят, да бъдат акредитирани и да им се даде доверие, че могат да правят по-смело иновации и да не се изисква предварително одобрение за нововъведенията им“

АЗ.БУКИ

Четете ни на www.azbuki.bg

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Вестникът е правопреемник на първото официално издание на Министерството на просвещението – „Училищен преглед“ – 1896 г.

Брой 48 (1743) 4 – 10 декември 2025 г. Година XXXIV. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 1,90 лв. / 0,97€

Снимка Община Стара Загора

Учениците от НУ „Димитър Благоев“ в Стара Загора вече откриват света на науката и технологиите в новия STEM център, където разгръщат критично мислене и креативност. По време на откритите уроци децата от III и IV клас показват знания за водата, работят с VR очила и се запознават с дигиталния помощник Ботчо

„Избирам да следвам в България“ задържа рогни таланти

Талантливи ученици и първокурсници, които са се проявили в международни олимпиади, ще могат да учат безплатно във висши училища и да получават стипендии по одобрената от Министерския съвет нова национална програма „Избирам да следвам в България“. Програмата на Министерството на образованието и науката е част от приоритетите на правителството за задържане на младите ни умове в страната и за създаването на повече предпоставки за реализирането им в България.

Както „Аз-буки“ писа, при публикуването на проекта за Програмата подкрепа по нея ще получат лауреати от международни олимпиади, които са завоювали златни, сребърни или бронзови медали в следните области – математика, информатика, физика, химия, биология, астрономия, лингвистика, география / науки за Земята и изкуствен интелект.

При продължаване на обучението си в българско висше училище те няма да заплащат семестриални такси и ще получават стипендии в размер на една минимална работна заплата за съответната година, но не повече от 665 евро.

Общият размер на средства по Програмата е 3,6 млн. евро. Те ще се предоставят на държавните висши училища, които ще изплащат стипендиите на студентите. Програмата ще има продължителност от 60 месеца, като финансирането ще се разпределя по академични години в зависимост от броя на записаните лауреати.

Процедурата по кандидатстване ще бъде разработена от новосформирана комисия, включваща представители на МОН, на висшите училища, на Националния STEM център и на Националното представителство на студентските съвети, както и на организации като Сдружението на олимпийските отбори по природни науки, фондация „Еврика“ и други. Тя ще извършва подбор и одобрение на участниците в Програмата, както и годишен преглед на академичните постижения на участниците.

Ще се насърчава и създаването на алумни клуб на стипендианти на Програмата, който да подпомага техни активности и инициативи и да поддържа връзката помежду им.

АЗ.БУКИ

Държавата продължава подкрепата за млади учени

Индикативният бюджет на третото издание на Националната програма е 8 000 000 евро

Държавата продължава стимулирането и насърчаването на научната работа в приоритетни области чрез подкрепа на кариерното развитие на изследователите в България. Това става ясно от публикувания за обществено обсъждане проект на Решение на Министерския съвет за одобряване на Националната програма „Млади учени и постдокторанти – 3“. Предвижда се тя да има продължителност от 2026 г. до края на 2029 г. Индикативният бюджет е 8 000 000 евро, предоставен еднократно на бенефициерите през 2026 г.

Средствата по Програмата ще се предоставят чрез бюджета на МОН на бенефициерите – държавни висши училища и публични научни организации с програмна акредитация за образователната и научна степен „доктор“ и с интензивност на научна продукция (брой публикации на учен общо за последните три завършени календарни години над единица съгласно информацията, получена от базите данни Web of Science и Scopus).

Националната програма е разделена на два модула – „Млади учени“ и „Постдокторанти“. Разпределението на средствата по двата модула става от организацията бенефициер, като за изпълнението на първия модул се отделят най-малко 50% от предоставените средства, а за втория – минимум 20%. При липса на кандидати за единия модул средствата могат да се пренасочат към другия.

По модул „Млади учени“ са допустими разходи за месечни възнаграждения на млади учени, като средствата могат да бъдат използвани както за основни месечни възнаграждения на новоназначени, които не могат да бъдат по-малко от 80% от назначените млади учени по модула, така и за допълнителни месечни възнаграждения на вече назначени в организацията бенефициер млади учени (до 20% от назначените).

Месечните възнаграждения на новоназначени млади учени не са по-ниски от 150% от минималната работна заплата

за страната с включени средства за осигуровки за сметка на работодателя. Назначаването е на основен трудов договор на пълен работен ден при 8-часова ангажираност.

Допустими са и допълнителни месечни възнаграждения на вече назначени млади учени, като размерът им се изчислява пропорционално на действителната часова ангажираност спрямо горното възнаграждение, с включени средства за осигуровки за сметка на работодателя. Назначението е с анекс към основния трудов договор при минимум 4-часова ангажираност.

За изпълнение на научноизследователските задачи могат да се използват до 20% от цялата сума на гранта – за командировки, закупуване на материали, консумативи, специализирано оборудване, информационни продукти, компютри, принтери, публикации в списания с отворен достъп и др.

На стр. 2

В МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ

278 образователни институции се включват в Списъка на защитените детски градини и училища за учебната 2025/2026 г., реши Министерският съвет. Това са 168 училища от 26 области на страната, както и 79 детски градини и 31 части от детски градини (филиали). Те са в общини и области, където мрежата от детски градини и училища е оптимизирана, както и в райони с ниска гъстотата на населението, гранични, планински и полупланински. При определянето им се отчитат свързаността с пътната мрежа между отделните селища и особеностите на инфраструктурата.

Общо 946 пък ще бъдат средишните образователни институции през настоящата учебна година. От тях 692 са училища, 210 детски градини и 44 части от детски градини (филиали). Те са разположени в 602 населени места. Утвърждаването на средишните институции се прави всяка година от Министерския съвет спрямо мотивирани предложения от кметовете на съответните общини и след решения на общинските съвети. През тази учебна година в средишните институции се обучават 18 789 деца и 166 374 ученици, като са пътуващите, които учат в други населени места, се осигурява безплатен транспорт.

Обмисля се възможност за оптимизация на учебниците

„Имаме проблем с учебниците, но нямаме основания да ги променим. Може да открием процедура за тяхната оптимизация и за съобразяване на стила им с възрастовите особености на децата“, заяви министърът на образованието и науката Красимир Вълчев по време на блиц контрол в ресорната парламентарна комисия.

Той обясни, че в момента има процедура за писане на учебници, ако има нови учебни програми, но в Закона за предучилищното и училищното образование няма основание за откриване на процедура за оптимизацията на вече създадените. По думите му подобно предложение може да се направи от Комисията по приетите на първо четене промени в Просветния закон.

„Ще го подкрепя и ще поема отговорността да започнем веднага такава процедура, когато зависи от мен“, заяви министър Вълчев.

По думите му, ако бъде открита процедура за оптимизация на учебниците, може да бъде направена и информационна платформа, чрез която да се съберат предложения, за да се види коя част от тях трябва да бъде променена.

Министърът каза още, че трябва да бъдат променени и оценъчните карти, защото там са критериите и ясно трябва да се каже дали учебникът отговаря на тях.

Таксите на студентите в платена форма на обучение също бяха дискутирани по време на заседанието на Комисията. Министърът увери, че няма основания да се говори за скокообразно увеличение на таксите през 2026 г., ако частта за висше образование в Закона за държавния бюджет бъде приета, както бе заложена в проекта, който бе оттеглен след първото четене.

„В него се предвиждаше субсидията за издръжка на обучението да нарасне с 10% или с до 10% трябва да се увеличат и таксите, ако се спазва ЗВО“, посочи Вълчев. Той допълни, че няма висши училища, които заради по-нисък ръст на субсидията трябва да вдигат с по-висок процент таксите за обучение.

Той обясни, че за ръста на таксите има две концепции. Според едната трябва да има предвидимост и когато студентът започне с една такса, той трябва да завърши с нея или да знае колко ще бъде повишена. Според втората концепция висшите училища трябва да имат свободата сами да определят с колко да се увеличава таксата.

„В случая Законът за висшето образование по-скоро е съгласен с втората концепция и няма такава предвидимост. Ще предложим вариант и за това. Според нас разумното решение е да има формула“, заяви просветният министър.

По думите му срещу таксите на висшите училища стоят разходи, от които около 70% отиват за заплати и около 30% за издръжка. „Възможна формула би била таксите да растат с процент, който да е не по-висок от изчислен процент от 70% ръст на средната брутна работна заплата и 30% инфлация. По този начин ще се формира коефициент, спрямо който таксите не могат да растат повече, и ще се даде предвидимост“, посочи Вълчев.

МОН вече работи по промени на Закона за висшето образование, но финализирането им ще се забави. Затова министърът предложи Министерството или народните представители да инициират допълнителна нормативна промяна, свързана с таксите, още през следващата година. **АЗ-БЪГ**

Красивият ум ще спаси света

Отличиха трите победителки в Националната програма „За жените в науката“

Снимка: Президентството

Вицепрезидентът на Република България Илияна Йотова, д-р Ивета Недева, генералният директор на „Л'Ореал“ за региона Адриатика – Балкани Максимилиано Френца, д-р Ния Тошкова и д-р Блага Благоева (от ляво надясно)

Три дами с принос в научните изследвания са тазигодишните победителки в Националната програма „За жените в науката“. В 15-ото издание на Програмата у нас наградените са д-р Ивета Недева за проекта „Изследване на чревния микробиом при лица със затлъстяване и захарен диабет“, д-р Ния Тошкова за проекта „Антигълевият репертоар на прилепите в България: от зоонозни заболявания до консервационни дейности“ и д-р Блага Благоева за проекта „Фотоиндуцирана анизотропия в тънки слоеве от азобагрито в полимерна матрица за приложение като изцяло оптични превключватели“.

Лауреатките бяха отличени на специална церемония от вицепрезидента Илияна Йотова, която участва за поредна година в награждаването.

Програмата „Жените в науката“ се осъществява в партньорство между Националната комисия за ЮНЕСКО – България, Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и L'Oréal – България.

Победителките ще бъдат отличени с по 5000 евро всяка. Средствата са предназначени да подпомогнат тяхната изследователска работа в България, да отличат научния им потенциал и да ги мотивират да продължават да се занимават с научна дейност.

„Идея, вдъхновение, енергия, заслужена гордост“, с тези думи вицепрезидентът определи Националната програма и благодари на всички, които я подкрепят. Тя посочи, че за годините на своето съществуване „За жените в науката“ е създавала голяма общност, обединена от идеята, че светът е създаден от наука и тя е неговото бъдеще.

Илияна Йотова подчерта, че със своята изследователска работа жените учени са полезни на себе си, на своята страна и на света, защото пишат неговото

бъдеще.

„Казваме на тези млади дами: „Ценим ви, необходими сте ни, вярваме във вас“, заяви вицепрезидентът Илияна Йотова. Тя изтъкна още, че жените учени са пример за подражание, че когато човек има голяма идея, има и силите да я постигне. И добави, че инвестирането в наука е естествен приоритет за държава, която е родена от познатието.

Сред официалните гости на събитието бяха и председателят на Националната комисия за ЮНЕСКО – България, Елена Шекерлетова, председателят на Българската академия на науките чл.-кор. Евелина Славчева, генералният директор на „Л'Ореал“ за региона Адриатика – Балкани Максимилиано Френца, представители на научната и академичната общност.

„За мен е голяма гордост да споделя, че в България проблемът с равенството на половете в науката много отдавна не стои. В рамките на БАН и в цялата научна общност са постигнати паритет и баланс“, заяви чл.-кор. Евелина Славчева.

„В този момент не говорим за жените в науката, а за лидерите в науката“, отбеляза в изказването си зам.-ректорът на Софийския университет акад. Тони Спасов и подчерта, че конкурсът насърчава млади изследователи, които предлагат проекти на световно ниво.

От своя страна, Максимилиано Френца посочи, че програмата „За жените в науката“ подкрепя над 4400 учени по света, включително седем носителки на Нобелова награда.

„А тук, в България, се гордеем, че сме отличили 42 забележителни дами“, отбеляза Френца.

Събитието включваше и панелна дискусия на тема „Светът има нужда от наука, а науката има нужда от жени“. **АЗ-БЪГ**

Държавата продължава подкрепата...

От стр. 1

По модул „Постдокторанти“ задължително се кандидатства с подаване на проектно предложение в организацията бенефициер, което да отговаря на следните изисквания: да е в актуална тематика и на високо научно ниво, да са представени детайлна работна програма за периода на проекта и подробен финансов план, придружен с обосновка. Предложението се подава на български и/или на английски език в съответствие с разработените от организацията бенефициер насоки за кандидатстване. Срокът за изпълнение на проектното предложение е до 12 месеца с възможност за продължение в рамките на периода на изпълнение на Програмата.

По модула се изисква минимум 80% от назначените постдокторанти по него да са външни за организацията бенефициер.

Средствата по модула могат да бъдат използвани както за основни месечни възнаграждения на новоназначени постдокторанти, така и за допълнителни месечни възнаграждения на вече назначени в организацията постдокторанти.

За новоназначени в организацията бенефициер постдокторанти заплащането е не по-ниско от 250% от минималната работна заплата за страната и не по-високо от 300% от минималната работна заплата за страната (с включени средства за осигуровки за сметка на работодател). Назначението е на основен трудов до-

говор на пълен работен ден при 8-часова ангажираност.

До 15% от средствата по проекта могат да се използват за мобилност – за командировки (пътни, дневни и квартирни), теренна работа, заплащане на такси за правоучастие в научни форуми. А до 25% от средствата по проекта могат да се използват за материали и консумативи, необходими за осъществяване на научните изследвания в приемащата организация бенефициер и за публикации в списания с отворен достъп.

При назначаване на постдокторант от друга държава или от друго населено място от това на организацията бенефициер се отпускат допълнително до 500 евро месечно за квартирни разходи.

Заложените показатели за изпълнение на Програмата предвиждат за целия ѝ срок да бъдат подкрепени 1000 млади учени, да бъдат финансирани 800 гранта на постдокторанти, да се направят 1500 публикации в издания, индексирани и реферирани в Scopus и/или Web of Science, с участие на млади учени и постдокторанти, финансирани по Програмата. Освен това като резултат се залагат 10 заявки за патенти/полезни модели с участието на млади учени и/или постдокторанти, финансирани по Програмата, тяхно участие в 500 международни конференции, семинари и работни срещи, 110 защитени докторски дисертации и 30 финансирани научни проекта по програми на ЕС или други международни грантови схеми, подкрепени по Програмата. **АЗ-БЪГ**

„Аз-буки“ с две премиери на Коледния панаир на книгата в НДК

Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“ за първи път ще бъде част от Коледния панаир на книгата в Националния дворец на културата. Най-очакваното събитие за всички, които обичат да четат, ще се проведе от 9 до 14 декември.

Изданията на „Аз-буки“ може да откриете на третия етаж – щанд 302.

Издателството ще участва в Културната програма на 52. софийски международен панаир на книгата с две премиери.

Представянето на двутомното издание „Стопанска история на българите в Османската империя (XV в. – началото на XX в.)“ под редакцията на проф. Иван Русев ще бъде на 10 декември от 11 часа в Литературния кът на НДК – етаж 4.

А премиерата на „ТКЗС в българската литература“ с автор проф. Антоанета Алипиева ще бъде на 12 декември – отново в 11 часа в Литературния кът. Кни-

Снимка Олег Попов

гата вече бе представена във Варна на 21 ноември в Регионалната библиотека „Пенчо Славейков“. **АЗ-БУКИ**

Бизнесът гарява над 1 млн. лв. за програма на INSAIT

В третото издание на EXPLORER за първи път с финансиране се включва и технологичният гигант Google

Институтът за компютърни науки, изкуствен интелект и технологии (INSAIT) към Софийския университет „Св. Климент Охридски“ обяви третото издание на Програма EXPLORER (EXcellence Program in technoLOgy and REseaRch), която задържа и развива младите технологични таланти на България, съобщава Пресцентърът на МОН. Участниците в Програмата получават стипендия на обща стойност 36 000 евро за срока на следването си и възможност за платени летни инженерни стажове във водещи технологични компании.

Инициативата се утвърждава сред най-значимите AI и Deep Tech програми, като събраната подкрепа от бизнеса за нея през тази година надхвърля 1 000 000 лв. Сред дарителите за първа година с финансиране за програмата се включва и технологичният гигант Google.

Програмата EXPLORER е насочена към завършващи средно образование ученици, както и към студенти в началото на тяхното обучение в специалност „Информатика“ във Факултета по математика и информатика на Софийския университет. Тя комбинира бакалавърско обучение във ФМИ с участие в научноизследователски проекти в INSAIT и десетседмични платени летни стажове в партньорски компании или в Института.

„EXPLORER е идеална програма за студенти, които се стремят да постигнат успех на световно ниво в информатиката и изкуствения интелект. Тя успешно съчетава три ключови компонента: фундаментално образование в университета, топ изследвания в INSAIT и раз-

войни проекти във високотехнологични компании – именно това е комбинацията, която я прави уникална не само в България, но и в световен мащаб“, подчертава основателят и научен директор на INSAIT проф. Мартин Вечев.

Още с първите два випуска резултатите са налице – приети статии на стипендианти във водещи конференции за изкуствен интелект и компютърни технологии на световно ниво, успешни стажове във водещи технологични компании и др. Заедно с това редица български таланти избраха да останат в INSAIT и ФМИ пред някои от най-авторитетните университети в света.

„EXPLORER постави ново начало за съвместна инициатива с ФМИ, която повишава качеството на образование в специалност „Информатика“. С общи усилия ще разширяваме тази инициати-

ва и към други специалности“, допълва проф. д-р Мая Стоянова, декан на ФМИ.

Финансирането на Програмата е осигурено предимно от дарения на водещи технологични компании, като освен Google участват още фондация „За пример“ – основана от мениджмънт екипа на SiteGround, Amazon, Graphwise, Ampoco, Alcatraz AI, Man Group, LatticeFlow AI, фондовете за рисков капитал PostScriptum, LAUNCHub Ventures, фондация „Лъчезар Цоцорков“.

Кандидатстването за EXPLORER е отворено в периода 3 декември 2025 г. – 2 февруари 2026 г. Детайлна информация за структурата на обучението, срокове, условията за прием и отговори на най-често задаваните въпроси може да бъде намерена на новия специално създаден сайт за Програмата. **АЗ-БУКИ**

Снимка INSAIT

Първите две издания на Програма EXPLORER на Института INSAIT привлякоха родни таланти, чиито разработки бяха приети на световни форуми за изкуствен интелект и компютърни технологии

Кампания на Института за български език – БАН, и в. „Аз-буки“

И Варна е красива, и Русе е красиво

Илияна КУНЕВА*

В езиковата практика можем да срещнем примери като: *Русе е красив през цялата година* или *Според най-разпространената легенда Габрово е основан от Рачо Ковача преди около 250 години*, които на пръв поглед не правят впечатление с нещо неправилно или неестествено. Всъщност в тези изречения има неправилно съгласуване и би трябвало да се напишат по този начин: *Русе е красиво през цялата година* и *Според най-разпространената легенда Габрово е основано от Рачо Ковача преди около 250 години*. Защо е така? Собствените имена на реки, градове, държави също имат граматичен род както останалите съществителни имена и той се определя според завършека им. Така например за съществителните от среден род типични окончания са *-е* и *-о* (като *небе*, *море* или *ветрило*, *езеро*), затова при имената *Русе* и *Габрово* съгласуването е в среден род, при *Варна* – в женски, а при *Бургас* – в мъжки род.

Грешките в случая са причинени от съгласуване с дума, която се подразбира, но не е употребена – в примера с *Русе* и *Габрово* това е думата *град*. Но съгласуването с *град* би било правилно само ако думата е употребена в изречението. Ето и други подобни примери: *Синият Дунав*; *Дунав е дълъг над 2850 км* – съгласуваните прилагателни са в мъжки род, за разлика от *Река Дунав* е пълноводна през по-голямата част от годината – съгласуването е с думата *река*, т.е. в женски род.

*Д-р Илияна Кунева е главен асистент в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към Българската академия на науките.

Национален форум събира в Бургас учители вдъхновители

Снимка Пресцентър на МОН

Зам.-министърът на образованието и науката Наталия Михалеvsка откри последния за годината майсторски клас, посветен на повишаването на уменията на учениците да извличат, анализират и обработват информация чрез четене. Обучител в майсторския клас бе директорът на столичното 107. ОУ „Хан Крум“ Данко Калапиш, а сред гостите беше писателката Здравка Евтимова

Национален форум „Учители вдъхновители“ се провежда на 4 и 5 декември 2025 г. в Международния конгресен център в Бургас, съобщава Пресцентърът на МОН. На него се представят проведените в страната през годината майсторски класове по Националната програма на Министерството „Квалификация на педагогическите специалисти“. Домакин е Департаментът за квалификация и професионално развитие на педагогическите специалисти при Бургаския държавен университет „Проф. д-р Асен Златаров“. Форумът е открит от зам.-министъра на образованието Наталия Михалеvsка.

Сред участниците са 69 педагози, преминали майсторските класове, както и представители на МОН, Института по образованието, Националния център за повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти, Националния STEM център, 23 регионални управления на образованието, 5 висши училища, 7 департамента за квалификация на педагогически специалисти и социални партньори. Те участват в дискусии по панелите „Формиращо оценяване в действие“, „Четивната грамотност – врата към разбиране и самостоятелност“ и „Местни модели за повишаване на резултатите и качеството на подготовка на децата и учениците“. **АЗ-БУКИ**

Започва работа по нови промени в Просветния закон

Най-голямо съгласие е постигнато по три теми – основно образование да се завършва в VIII клас, да има матура по основния профилиращ предмет и учебните програми за профилирана подготовка да бъдат облекчени, заяви министър Красимир Вълчев

Страниците подготви
Стела МАРИНОВА

Искам да изготвим концепция, която ще залегне в бъдещи промени в Закона за предучилищното и училищното образование“, заяви министърът на образованието и науката Красимир Вълчев след проведената дискусия за структурата на училищното образование, баланса на видовете подготовка, евентуални промени и необходими реформи в националните изпити, която МОН организира.

По думите му най-голямо съгласие е постигнато по три теми – основно образование да се завършва в VIII клас, да има матура по основния профилиращ предмет и учебните програми за профилирана подготовка да бъдат облекчени.

„Дискусията по новата образователна структура започна преди няколко месеца. Събрахме с това, че се завършва основното образование в VII клас. Има предимно негативни ефекти, а положителните са малко. Затова има голяма степен на консенсус, че трябва да се върнем към структурата четири, плюс четири, плюс четири години“, заяви министър Вълчев.

Въпросът за образователната структура обаче е обвързан с редица подтеми – какво да бъде външното оценяване, след кои класове да се провежда, цялостно или извадково да бъде, кои да бъдат задължителните матури, кои да бъдат основните писти или пътеки, по които се специализират децата.

„Когато говорим за задължителни матури, те могат да бъдат обвързани с профил. В дискусията имаше най-голямо съгласие, че основният профилиращ предмет трябва да бъде задължителен матурически предмет. В момента той не е такъв“, посочи просветният министър.

Той даде пример, че в момента гимназистите може да са избрали профил с английски или испански език, но да не полагат задължителна матура по съответния език.

По отношение на въвеждането на задължителната матура по математика са възможни четири варианта. „Единият вариант е тя да не бъде задължителна, както е сега. Вторият вариант е да бъде задължителна само за профил „Математически“. Третият вариант е да бъде задължителна за профилите и професиите, които са в направленията „Математика“, „Природни науки“ и STEM. Четвъртият вариант да е бъде задължителна за всички“, изброи министър Вълчев.

По думите му част от присъстващите са изразили подкрепа за варианта в няколко основни направления матурата по математика да бъде задължителна.

„Математиката развива едни от най-ценните умения, които са необходими за всички деца в XXI век. Искане ми се да насърчим изучаването ѝ. Това става и чрез матура, но разговорът за математиката не започва с разговор за матура по математика. Той приключва с нея“, подчерта просветният министър.

Друга идея, която бе представена, е въвеждането на по-обобщени профили, за които да има разширена задължителна подготовка. Вълчев даде пример с така наречените STEM профили и професии, свързани с математиката, природните науки, техниката, които могат да имат разширена подготовка по тези предмети.

Министърът подчерта още, че в същото време е важно да бъде осигурена проходимост на всяко дете, включително и това, което е завършило музикално училище и е учило най-много музика, и то също да може след това

Снимка Олег Попов

да продължи в инженерно или в юридическо образование.

По време на дискусията бе поставен и въпросът за националното външно оценяване. В VII клас то се използва за две цели – за диагностика и за селекция. „Няма как да избегнем селекцията, защото имаме училища, в които желаещите да учат, са повече. Нямаме друг механизъм освен механизма на класиране в зависимост от образователните резултати. Но не е необходимо този изпит да бъде за всички училища и всички ученици. Голяма част от учениците могат да влязат в училища, в които нямат толкова голяма конкуренция, без такъв изпит. Не е задължително и всичките външни оценявания да се правят във всички училища, когато говорим за диагностика“, обясни Красимир Вълчев.

При НВО в IV и X клас министърът откри

два проблема. По думите му резултатите, особено в IV клас, не са особено надеждни, тъй като изпитите не се провеждат с външни квестори и на места има изкривяване. От друга страна, е съотношението между разходи и ползи. Влагат се много енергия и усилия, има стрес върху децата, както и финансови разходи, за да бъде организирано, а резултатите се използват относително по-малко. Външното оценяване след X клас също се използва относително малко, но пък резултатите са по-релевантни.

„Обмисляме използването му за различни цели. Например да диференцираме училищата в зависимост от образователните резултати и те да имат различни писти“, посочи министърът.

„Това са въпроси, които сме поставили на масата за обсъждане. Към днешна дата нямаме конкретно решение. Трябва да ги обсъдим

повече време. Следващите три месеца ще бъдат организирани обсъждания и по тези теми, и по учебните програми по предмети“, подчерта Вълчев.

Друг акцент на разговора бяха иновациите. След одобрението на проект за иновация дадено училище получава статут на иновативно и има възможност да работи с изключение от общите правила. „Всички училища работят по общи правила, заложили в образователни стандарти. Но ако училище иска да работи по малко по-различни правила, то трябва да мине през проект за иновация. Иновацията е осмислена, но и контролирана, като дава и възможност за промяна в правилата“, обясни министърът.

МОН обмисля да даде по-голяма свобода на тези школи и те да не подлежат на предварително одобрение. „Училищата, които

МОН публикува за обсъждане концепции за учебните

„Започваме обсъждане на учебните програми и възможностите за отклонения в тях на училищно ниво“, обяви просветният министър Красимир Вълчев на дискусията, организирана от МОН с учители, директори, родители, представители на синдикатите, академичните среди и неправителствения сектор.

Междувременно МОН публикува за обществено обсъждане в обособена рубрика на своята интернет страница концепции за промяна на учебните програми по различни предмети за прогимназиален и гимназиален етап.

Предложена е визия как трябва да изглеждат учебните програми по предметите гражданско образование, история и цивилизации, химия и опазване на околната среда, физика и астрономия, география и икономика, български език и литература, изобразително изкуство, биология и здравно образование и философия, както и в областта на информационните технологии.

Концепциите по отделните предмети са създадени основно от учители, преподаватели и изследователи от висши училища и научни институти и координирани от експерти

от МОН върху основата на представената от Министерството през февруари 2025 г. за широко обществено обсъждане обща Концепция за промяна на учебните програми.

Тези концептуални рамки ще служат като задания на работните групи, които ще разработват новите учебни програми. Всяка от концепциите представя необходимостта от промяна, отделни акценти в учебното съдържание по образователни етапи, специфични методи и форми на оценяване, обвързаност на обучението с възпитателните функции на училището, както и резултатите от промяната.

Общата цел е замяна на доминиращата култура на заучаване и възпроизвеждане с разбиране на основополагащи знания и превръщането им в умения, приложими в реалния живот. Специален фокус се поставя върху целенасоченото развиване на функционална грамотност, формирането на ценностни нагласи, социално-емоционалната интелигентност и изграждането на трайна мотивация за учене.

В концепциите, наред с традиционните форми за оценяване, особено акцент се поставя върху формиращо оценяване и

към оценяване на уменията на учениците – т.е. на това, което могат да направят с наученото. Залага се и на повече лабораторна работа, опити и STEM проекти по природните науки, на повече творчески и експериментални задачи, на решаването на казуси, презентации и дебати, на развитие на уменията за логическа аргументация.

Предвижда се допълване на всяка учебна програма с дескриптори, ориентирани към различните нива на постигане на най-значимите очаквани резултати, които да подпомогнат вътрешното оценяване и да гарантират обективност и съпоставимост.

Допълването на учебните програми с методически указания към учителите пък е от ключово значение за промяната на доминиращата култура на заучаване и за нейното префокусиране към функционалност на знанията, се посочва в информацията на сайта на МОН.

В момента проектите на концепции се представят на работни срещи в МОН, в които участват учители, експерти от РУО и университетски преподаватели от цялата страна. Дискусиите между участниците помагат за оптимизиране на проектите.

са доказали, че иновациите им работят, да бъдат акредитирани и да им се даде доверие, че могат да правят по-смело иновации и да не се изисква одобрение. На училищата с по-високи резултати също да им се даде по-голяма свобода по отношение на много компоненти. Когато техните ученици са с по-високи когнитивни способности, могат например за по-малко часове да усвоят съдържанието, което е в учебната програма по математика, докато на други училища им трябва повече и трябва да учат повече математика“, разясни идеята Вълчев.

„Всички тези теми са на масата. Ако стигнем до следващи промени в Закона за предучилищно и училищно образование, те ще включват нова образователна структура във връзка с тези концепции и иновации“, заключи просветният министър.

Пред участниците в дискусиата той представи анализ на образователните системи в европейските страни. „Нашият учебен план в сравнение с другите страни е относително балансиран, но виждаме, че имаме по-малко учебни часове“, посочи Вълчев. В рамките на задължителното образование страната ни изостава от държавите членки с брой учебни часове, равен на близо две години, като това е особено видимо в основното образование. Разликата между България и страните от ЕС е още по-голяма по отношение на изучаването на природните науки – делът на часовете по тези предмети е по-голям в повечето държави.

Анализът в ЕС показва, че повечето страни използват резултатите от националните изпити за приемане на ученици в гимназиалната степен само в най-предпочитаните училища, в частни или в специализирани. Малко държави използват резултатите от националните изпити за прием в гимназии. В отделни случаи те се използват като ориентир за възможностите и интересите на учениците. „Затова ще обсъждаме и бъдещи промени в националните изпити и вероятно ще инициираме и мерки за засилване ролята на външното оценяване в X клас“, обясни по време на форума министър Вълчев.

По време на дискусиата директорът на Института по образование проф. Галин Цокков очерта основни тенденции в останалите държави по отношение на националното външно оценяване. Италия, Франция и Финландия например въвеждат компетентностно базираното оценяване, а в Латвия с всеки ученик в клас се дискутира как да подобри своите резултати. Дания, Малта и Хърватия използват националните изпити, за да подобрят мотивацията за учене.

В своята презентация Георги Стайков от Института очерта моделите в държавите членки при матурите. Класическа матура няма в Испания, Швеция и Хърватия. Някои страни прилагат иновативни модели. Проектна работа плус защита са въвели Австрия, Дания и Германия. В Гърция има дигитална база с въпроси с диференцирана трудност. Австрия експериментира и с онлайн формати и автоматизирано оценяване, а интегрирани компетентностни изпити се прилагат във Фландрия (Белгия).

В дискусиата участваха заместник-министрите на образованието и науката Емилия Лазарова и Наталия Михалевска. Ректорът на НСА проф. Красимир Петков поздрави гостите в началото на форума.

е програми

Предвид различния момент, в който се осъществява представянето на отделните проекти на концепции, тяхното оповестяване на сайта на МОН ще става постепенно. В следващите няколко месеца се предвиждат обсъждания и дискусии в професионални общности.

Обществената консултация по публикуваните документи продължава до 28 февруари 2026 г.

След финализиране на обсъжданията и усъвършенстване на концепциите ще започне и разработването на проектите на новите учебни програми, посочват от МОН.

„Доколкото анализите показват, че обучението в начален етап не се нуждае от изцяло нови учебни програми, а само от тяхното осъвременяване, проектите на концепции, които предлагаме за обсъждане, са ориентирани предимно към обучението в прогимназиален етап и в средната степен на образование. При разработването на новите учебни програми обаче ще се отчете нуждата и от хоризонталната (между предметите), и от вертикалната им обвързаност (в рамките на предмета) и в този смисъл ще се включи и началният етап“, пише още на страницата на МОН.

„Аз-буки“ ще публикува проектите на нови учебни програми в няколко броя.

Първите пет от тях четете на стр. 9 – 16

В столичната Втора английска езикова гимназия „Томас Джеферсън“ се проведе училищен практикум

Снимка Олег Попов

Учениците представиха проекти, които са реализирали наскоро в резултат на обучението си

Училищен практикум на тема „Пътят на промяната: компетентности, дигиталност, иновации – като форма на междуинституционална квалификация в мрежата“ се проведе в столичната Втора английска езикова гимназия „Томас Джеферсън“. Гости на събитието бяха министърът на образованието и науката Красимир Вълчев, заместник-министрите на образованието науката д-р Емилия Лазарова и Наталия Михалевска, директори и учители на училища в районите „Триадница“, „Средец“ и „Лозенец“.

Просветният министър посочи, че Министерството не може да наложи културата на иновации с каквото и да е инструмент, но може да насърчава училища да го правят и да променят системата.

„Сумарната енергия на училищата да променят системата е 1000 пъти по-голяма от способността на Министерството. Това виждам и от Втора английска гимназия, за което ги поздравявам. Често използваме думите иновация, интердисциплинарно обучение. Важното е, че ги запълвате със съдържание. И полека променят системата“, каза министър Красимир Вълчев.

Директорката Веселина Иванова обясни, че от началото на учебната 2025/2026 г. Регионалното управление на образованието – София-град, разделя районите в столицата в мрежи, за да бъде по-лесно за образователните институции да осъществяват обмяна на добри практики. Затова и представянето на иновациите се проведе като междуинституционална квалификация в мрежата, в която Втора английска гимназия попада заедно с школата от „Триадница“, „Средец“ и „Лозенец“.

„Искаме да дадем идея на колегите от трите района какво биха могли да направят, да споделим с тях как във Втора английска гимназия правим промяната към компетентностния модел. Да представим иновациите, по които сме работили и вече са устойчиви практики в училището, да споделим за проектно базираното обучение, което много ни помага да ориентираме обучението в училище към практическата насоченост на знанията, които трябва да дадем. По този начин отговаряме на любимия въпрос на учениците – за какво ми е необходимо да уча това и защо“, каза пред „Аз-буки“ директорката Иванова.

По време на практиката тя изказа благодарност към заместник-министър Лазарова, с която заедно полагат основата на иновациите. Тогава д-р Лазарова заема поста на директор на Втора английска езикова гимназия.

„Тя бе двигателът за STEM иновацията, по която започнахме работа през 2018 г.“, отбеляза Иванова.

По това време гимназията получава статут на иновативно училище. Изграден е училищен STEM център с виртуални лаборатории за учене и интегрирано преподаване в областта на природните науки, математиката и информационните технологии. Следващата иновация, която се реализира във Втора английска, е прилагането на модела на обучение 1:1, при който всеки учител и ученик има електронно устройство. По нея работят всички класове от първи гимназиален етап, като продължават да използват елементи на модела и във втори гимназиален етап. И двете иновации вече са успешно приключили, но гимназията продължава да ги прилага.

В рамките на междуинституционалната квалифика-

ция бе представена и практика, свързана с третата иновация, която гимназията прилага в момента – „Развиване на дигитално-медийната грамотност чрез социално и емоционално учене във втори гимназиален етап“. По нея се работи през избираемия модул на профилиращите предмети история, български език, чужди езици и гражданско образование от общообразователната подготовка.

Пред гостите бяха представени и трите модела. Учителите споделиха как подготвят даден урок, който е интегриран и проектно базиран, какви цели си поставят, как търсят пресечните точки между отделните учебни предмети, какви дейности залагат и защо го правят. А учениците представиха проектите, които са реализирали наскоро в резултат на обучението си. Моделът 1:1 бе представен от осмокласници. За резултатите от STEM обучението говореха ученици във втори гимназиален етап от групите за профилирана подготовка по биология, химия, физика и информационни технологии. Представители на XI и XII клас представиха и проекти, които са реализирали във връзка с иновацията за дигитално-медийната грамотност.

Ръководният екип на Втора английска вече има планове и за още една иновация.

„Планираме през януари догодина да кандидатстваме за нова иновация за следваща учебна година за изграждане на лаборатории по изкуствен интелект“, разкри директорката Веселина Иванова. Вече работят и по изграждането на първата подобна лаборатория. Намерението им е тя да бъде открита до края на календарната година. За закупуването на необходимото технологично оборудване са предвидени 58 000 лв. от училищния бюджет.

Приказкотерапия в Челопеч

Как една инициатива помага на децата от ДГ „Ханс Кристиан Андерсен“ да станат по-уверени и да лекуват страховете си

Петя НИКОЛОВА

Помните ли голямата сянка на минаващ човек или издължения си силует, внезапно появил се върху стената, за който не сте и предпологали, че може да добие такива размери?

Изразът „Страхува се от собствената си сянка“ най-често се използва за хора, чиито страхове засягат почти всичко, което ги заобикаля. В психологията сянката може да съдържа потиснати аспекти от тъмната страна на личността – слабости и недостатъци. Има обаче и още едно значение на страха от собствената си сянка и то е буквалното. Случва се преди всичко при децата.

Някъде отгук, от сенките, които ни стряскат, от малките страхове, които „заплашват“ да станат по-големи или дори да ни придружават цял живот, тръгва и настоящата история.

Мястото е Детска градина „Ханс Кристиан Андерсен“ в село Челопеч. Главният герой са децата и страховете им. В ролята на лечители са техните учители и специалисти, а за всичко това ни разказва директорката Стефани Стойнова. Да не пропуснем и най-съществен елемент – приказката. Защото този толкова популярен повествователен жанр, откакто свят светува, предлага магическо лечебно хапче. И нима е възможно от неговата сила да не се възползват точно в детска градина, носеща името на най-големия световен разказвач на приказки!

И така, една от впечатляващите инициативи, която ДГ „Ханс Кристиан Андерсен“ в Челопеч реализира съвместно с Основното училище „Св. св. Кирил и Методий“, е проектът, наречен „Приказкотерапия“.

Какво представлява?

Най-напред децата от детската градина рисуват или описват свои страхове. След това ученици от VI клас създават приказки въз основа на тези детски страхове. Преживяванията на децата влизат в истории и се случват на разнообразни герои.

„Приказкотерапията е вид арт терапия, която използва силата на приказния сюжет, символите и героите, за да помогне на детето да изрази и преодолее своите вътрешни преживявания. Чрез слушане, разказване и създаване на приказки децата намират безопасен начин да говорят за това, което ги тревожи, и да открият, че дори страхът може да има щастлив край“, споделя Стефани Стойнова.

Проектът свързва две поколения – малките деца, които изразяват своите емоции, и по-големите ученици, които чрез писане и съпреживяване измислят истории за смелост и доброта, вдъхващи надежда. Така, казват от екипа, реализирал инициативата, се изграждат мостове между детството и юношеството, между въображението и реалността.

Ако се върнем на сянката, с която започнахме в началото, една от приказките, използвани в терапията, се нарича именно „Тими, който се страхувал от своята сянка“. В заниманието децата използват ръцете и пръстите си, за да пресъздадат различни животни. Могат да редят пъзели или просто да поставят играчки животни върху лист хартия, огрян от светлина, и да очертаят сенките им.

„Приказката е естествен език на детето – чрез нея то разбира света, изразява емоции и търси решения. Поради това инициативата въздейства не само терапевтично, но има възпитателна и творческа стойност – учи децата да мечтаят, да вярват в доброто и да откриват сила у самите себе си“, твърди Стойнова.

Като директор, временно изпълняващ длъжността, тази година тя се включва с екипа и възпитаниците си в отбелязването на 65 години предучилищно образование в Челопеч. Годишнината е отпразнувана с тържествен концерт, вдъхновен от българските народни традиции.

Снимки ДГ „Ханс Кристиан Андерсен“ – Челопеч

Дядо Белобради ряпа взе да вади, с децата от детската градина в Челопеч

Директорката Стефани Стойнова в народна носия като децата на сцената по случай 65 години предучилищно образование в Челопеч

„Чрез танци, песни и сценки децата пресъздадоха връзката между миналото и съвременното. В празничната програма участваха всички групи, а малчуганите много убедително показаха любовта си към родното и към българските традиции“, обяснява Стойнова.

В духа на празничната година децата са поканени от Община Челопеч да вземат участие в празника „Пресвета Неделя“, както и в етнофестивала „Челопеч – огни-

ще на традиции 2025“. На сцената излизат малчуганите от най-голямата група, които изпълняват народни танци и със своите усмивки и неподправено външение печелят сърцата на публиката.

Община Челопеч и компанията „Дънди прешъс металс Челопеч“ ЕАД подпомагат градината. В резултат на това

децата разполагат с допълнителни съоръжения за здраве

и възстановяване, като басейн и солна стая. Материалната база е поддържана и осигурява комфорт за обучение и игра.

„В сградата функционират три възпитателно-образователни групи и една яслена, като всяка има собствена занималня, спалня и санитарен възел, оборудвани със съвременни дидактически материали и разнообразни играчки, подпомагащи игровото, познавателното и социалното развитие на децата“, уточнява директорката. Не забравя да спомене и двора на градината, който е озеленен, с външни площадки, разпределени по възрастови групи, като всяка зона е съобразена с потребностите, възможностите и интересите на децата.

Според Стойнова екипът на детската градина е сплотен и работи отдадено. Квалифицирани учители, логопед, психолог, ресурсен учител, треньор по плуване, медицински специалисти и административен персонал – всички се трудят за създаването на среда, която осигурява безопасност, подкрепа и качествено развитие на всяко дете.

В детската градина има разнообразни

клубове по интереси – подвижни игри и йога, футбол, народни танци, плуване, реализират се инициативи по проект „Силен старт“ на МОН, които подпомагат цялостното развитие на децата. Точно по този проект от настоящата учебната година децата се радват на новооткрити специализирани кабинети на логопед, психолог и ресурсен учител.

Логопедът Димитринка Бантова предлага още едно интересно занимание, което като приказкотерапията се превръща в любимо на децата. Нарича се

логоритмика – иновативен метод, който съчетава музика, ритъм и движение с упражнения за развитие на речта.

Така, чрез подпомагане на комуникативните умения се работи и за общото развитие на детето. По време на заниманията децата упражняват правилното произнасяне на звуците, развиват речевия слух и артикулационната моторика, усъвършенстват координацията между слух, движение и говор и едновременно се забавляват.

Директорката разказва, че чрез игри, песни и ритмични упражнения малчуганите се учат да изразяват себе си, докато укрепват самочувствието и увереността си в говоренето, а часовете се провеждат регулярно в рамките на програмата на детската градина. Използват се топчета за отброяване на ритми, стихчета в рими, артикулационна гимнастика.

„Родителите, наблюдавали децата си в заниманията, споделят за видими резултати – по-ясна реч, по-голямо внимание и желание за общуване“, казва Стойнова.

Жителите на Челопеч най-вероятно имат сантимент към детската градина на родното си село. Тръгнала с една група, разположена в малка къща в центъра, днес „Ханс Кристиан Андерсен“ е модерна градина, разполагаща с всичко необходимо за израстването на здрави и щастливи деца. Още повече че в построяването на новата сграда, отворила врати през 1976 г., участват както учителите, така и родителите. „Традиция, която до днес символизира силната общностна подкрепа и сплотеност, характерни за Челопеч“, потвърждава директорката.

А ние си мислим, че ако сладкостта на приказките Андерсен може да види заниманията по приказкотерапия в градината, със сигурност би се усмихнал доволен. Защото какво би било детството, ако ги нямаше верните ни приятели – приказките!

На занимание с приказка

В този брой „Аз-буки“ гостува в Езикова гимназия „Пловдив“ в Града под тепетата. Училището е създадено през 1958 г., когато обучение започват 72 ученици в три паралелки. Днес в гимназията се обучават 1328 ученици в 50 паралелки.

Езиковата гимназия разполага с общежитие за 270 души, като половината от тях са възпитаници на школото. Възможностите, които училището предоставя, привличат деца не само от област Пловдив.

В едната сграда на общежитието е изграден STEM център по първата национална програма на МОН. Там са разположени шест кабинета по природни науки – по два по физика, по химия и по биология. Предстои изграждането на нов STEM център по математика и информатика със средства по Националния план за възстановяване. През 2024-а е изградена и нова многофункционална спортна площадка.

Стела МАРИНОВА

Ние сме сериозен център на образованието в България. Освен че сме най-голямата гимназия по брой ученици в България, сме и сред най-силните като резултати. Всяка година сме в топ 10 на държавните зрелостни изпити“, с гордост заявява директорът на ЕГ „Пловдив“ Николай Радев. И припомня, че миналогодишните им абитуриенти се нареждат на четвърто място по резултати в страната и предизвикателството към тазгодишните дванайсетокласници е голямо.

*Bunick 2025
е отличен
и с най-много
Национални дипломи
от МОН – 11.*

Възпитаниците на Езиковата гимназия „Пловдив“ се представят отлично и на олимпиади и състезания в най-различни сфери. Те завоюват призови места не само по български, английски и немски език, а и по природни науки. Преди няколко години възпитаник на школото грабва златен медал на Международната олимпиада по химия. „Мога да се похваля, че резултатите ни във всяка сфера са изключително високи“, с гордост заявява директорът.

Когато външен човек влезе в гимназията, ще си помисли, че часовете вече са приключили. Липсата на шум по коридорите обаче не трябва да го подвежда. „Натоварването на нашите ученици е голямо, но те са не само умни, а и предвидливи. Стремят се да са максимално концентрирани в часовете, за могат да усвоят колкото може повече материал и вкъщи да отделят по-малко време за допълнителна подготовка“, отбелязва Радев.

След като учебните часове приключат, гимназистите посещават най-различни извънкласни занимания в училище или извън него. Предлагат се 48 клуба в най-различни сфери.

Марката Езикова гимназия „Пловдив“

Възпитаниците на училището постигат отлични резултати на матурите и на олимпиади и състезания в различни сфери

Снимка: Авторът

Христо Христозов, Петя Млечкова, Дамян Костов, Борис Кръстев и директорът Николай Радев

„Във всеки момент на таблата по коридорите има изложби на два от тях – по дигитална фотография и по рисуване“, отбелязва директорът. И допълва, че 27 от клубовете са създадени по Националната програма за подготовка за олимпиади и състезания благодарение на постиженията на учениците от различни надпревари през изминалата година.

„Това, което ни отличава, са нашите ученици. Те имат много широка култура“, казва с гордост ръководителят на ЕГ „Пловдив“.

Дава пример, че когато поема поста на директор, възпитаничка на гимназията, която тогава е в IX клас, издава стихосбирка. А през лятото между IX и X клас се класира на второ място в Европа в областта на физиката.

По традиция в гимназията се предлага чуждоезиково обучение на английски и на немски език, като ръководството няма намерение да променя това. „Тези два езика са достатъчни. Имаме самочувствие, че когато завършат, учениците ги владеят на много високо ниво“, обяснява Радев. По думите му всеки ученик от VIII до XII клас говори перфектно английски или немски, дори по-добре от англичаните или от немците. „Заради тях не мога да науча английския, защото не ми

трябва“, шегува се Радев, чиято сила е в математиката.

Колективът на гимназията е от 108 учители и възпитатели.

*Наг 25
от педагозите
са възпитаници
на училището.*

„Те са наследили традициите и спазването на дисциплина, защото знаят, че при тях това е дало резултат. Усеща се принадлежността към марката Езикова гимназия „Пловдив“, казва директорът.

За предизвикателство пред образователната система той определя използването на изкуствения интелект – той трябва да е в помощ на учителите и на тяхната подготовка, а не средство за писане на домашни работи. Затова преди началото на учебната година целият колектив преминава през обучение за работа с изкуствен интелект.

Към момента Радев използва смарт телефони в часовете си по математика, защото работят с електронни учебници. „Удобно е, влизаш с парола, не носиш учебник, а само тетрадката с домашното. Учениците използват телефона, за да проверят някоя формула по математика или физика“, обяснява той. Другите му колеги обаче са

поставили табла до вратата на класните стаи и всеки ученик, влизайки в час, поставя телефона си там. И вероятно след приемането на промените в Закона за предучилищното и училищното образование това ще бъде мярка във всеки кабинет.

Празниците са отличителни за гимназията. Те се провеждат в Панаирната палата, като тогава учениците носят и своите униформи. „В „Панаира“ се събира умствената и физическата красота на Пловдив“, споделя с усмивка Радев.

Специалните дни за ЕГ „Пловдив“ са два – Денят на таланта, на който всеки може да покаже своето дарование в различни сфери на изкуството, и Празникът на Езиковата гимназия, когато директорът отличава с грамоти учениците, прославили школото на олимпиади и състезания. А Денят на таланта не прекъсва дори и през ковид пандемията, когато училищата в страната опустяват. Тогава желаещите се включват, заснемайки клипове.

„Училищното самоуправление при нас е традиция“, отбелязва още директорът. От тази учебна година за председател на Ученическия парламент е избрана Петя Млечкова. Тя наследява Борис Кръстев, а нейни заместници са Дамян Костов и Христо Христозов. „На-

дявам се да успеем да продължим традициите на гимназията с всички празници, събития, базари. Искам

*да сплотяваме
учениците възможно
най-много и всеки да
се включва
в дейностите,*

да се чувства значим и да допринася с нещо. Искам да се сприятелимаме и да прекарваме времето си тук по-приятно“, споделя председателката.

За Дамян една от основните цели на Ученическия парламент е да бъде гласът на учениците. За това и по време на кампанията си младежите призовават своите съученици да споделят идеи и предложения за гости по важни за тях теми. „Ще направим всичко възможно да отговорим на техните интереси“, категоричен е Дамян.

Още от VIII клас Христо иска да допринесе за развитието на своето училище. „Знаех си, че възможността да се включа в Ученическия парламент, ще бъде моят начин да подпомогна гимназията“, казва той. Дава за пример, че една от целите им е по Коледа и по Великден да бъдат организирани благотворителни базари, в които участват както учители, така и ученици. А събраните средства да бъдат вложени за пейки и стойки за велосипеди край сградите на общежитието и на гимназията, както и за засаждане на дръвчета в двора.

Предходни години със средствата са подпомагали и ученици или учители. Бившият председател на Ученическия парламент Борис споделя, че миналата Коледа събират 1600 лв., които поделят между двама нуждаещи се ученици.

В началото на 2025 г. проф. Галин Цокков, тогава служебен министър на образованието и науката, и Нина Николина гостуват в гимназията по Програмата на МОН за превенция от наркотиците. А Борис влиза в ролята на водещ и задава въпроси. Ученическият парламент организира и други кампании по темата.

Петя споделя, че имат желание да организират повече съвместни събития с Библиотечния съвет на гимназията, създаден по инициатива на ученици. Имат намерение гимназисти да се срещат с автори на книги и да обсъждат техни творби и важни теми от живота.

Учениците имат и подкаст – „Английската говори“. Христо обяснява, че тази година ще канят не само интересни за учениците личности, но и учители от гимназията, за да могат възпитаниците им ги опознават като хора, да научат повече за техните интереси и мотивация да изберат професията на педагога. „Искаме връзката ученик – учител и ученик – ръководство да бъде достъпна за всички“, подчертава младежът.

Наскоро Петя и друг възпитаник на гимназията – Божидар, участват в популярното тв състезание „Стани богат“. Средствата, които печелят, насочват за развитието на подкаста.

Всеки завършил продължава в университет

Абсолютно всички завършили ЕГ „Пловдив“ продължават обучението си във висши учебни заведения. По-голямата част от тях остават в България. Най-често избират специалност „Медицина“, както и информационните технологии, инженерните специалности и правото. Малка част се насочват към филологическа специалност.

След като завършат, кадрите на гимназията продължават да поддържат контакти. Има Асоциация на завършилите ЕГ „Пловдив“ – PELSА.

„Забранил съм да се говори за бивши ученици. Има ученици, завършили през едн-коя си година. Те живеят с мисълта си, че са си ученици на

Езиковата гимназия, и помагат на училището“, отбелязва директорът.

Наскоро момиче, което вече живее в САЩ, заявява желанието си да възстановят една от сондите за вода, унищожена при наводнение на р. Марица преди години, и да направят поливна система, а след това – и ландшафтен проект за озеленяване.

Възпитаниците на гимназията основават и фондацията „Стоил Куцев – Даскала“ в памет на бивш преподавател по български език. Тя провежда всяка година литературен конкурс. Отличените получават финансова награда и възможност да се включват в среща с утвърдени имена в родната литература и да се учат да творят.

В Студио „Аз-буки“ в YouTube – най-новото онлайн пространство на Националното издателство за образование и наука „Аз-буки“, ви срещаме с вдъхновяващи, мотивиращи и с ясна позиция по обществено значими въпроси събеседници, за да разговаряме за образование и наука.

За нас е важно да гледим думата на личности с ярки позиции от всички сфери на живота, които по един или друг начин се занимават с образование и наука. Защото сме убедени, че за ванките неща трябва да се говори. А на хората, които имат какво да кажат, трябва да се дава думата.

В ролята на водещ във втория епизод на Студио „Аз-буки“ влиза зам.-директорът на Издателството Венцислав Генков. Негов събеседник е проф. Галин Цоков, директор на Института по образованието и бивш просветен министър.

Разговора води
Венцислав ГЕНКОВ

– Проф. Цоков, Институтът по образованието бе формиран през ноември 2024 г., като обедини потенциала на три структури на МОН – Центъра за оценяване в предучилищното и училищното образование, Центъра за информационно осигуряване на образованието и Центъра за учебно-тренировъчни фирми. Какви са основните задачи на Института?

– Всъщност това, което е много важно за отбележим, е, че Институтът се създаде от гледна точка на това, че имаше различни документи, национални и международни, които предписаха Министерството на образованието и науката да има по-експертни и по-съдържателни анализи по различни проблеми, свързани с нашата образователна система.

Всъщност една от възможностите за това беше да се обособят тези звена, които се реструктурираха в Институт по образованието, който наред с всичко друго да има и такава аналитична изследователска дейност. Това е всъщност една от основните цели.

Цели, свързани и с това, че докладът на Сметната палата, който има много препоръки, за които трябва да се отговори до края на тази календарна година, изисква реализиране на част от анализите. Докладът на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) за присъединяване на България към организацията, в частност сфера „Образование“, също имаше такива бележки.

Така че с изграждането на тази структура Министерството се опитва да развие точно тази сфера на дейност – изследователска и аналитична, като продължат и съществуващите дейности на звената.

Много важна е сегашната дирекция за оценяване в предучилищното и училищното образование. Тя извършва както НВО в IV, VII и X клас – основно колегите експерти работят по посока на създаване на тестове и организация на изпити, така и организира провеждането на редица международни образователни изследвания у нас, като PISA, PRESTIGE, PIRLS и TALIS.

От тази гледна точка Институтът в момента координира всички международни проучвания, в които участва България, а това е много сериозна и важна дейност.

– За времето, в което оглавявате Института, успяте ли да формирате екип от квалифицирани и мотивирани специалисти?

– Всъщност това, което започна от първия ден на това реструктуриране, беше да се продължи дейността на експертите. Старши и главни експерти, които работеха в досегашните центрове и новите дирекции, продължават своята работа.

От друга страна, успяхме през тези няколко

Проф. Галин Цоков, директор на Института по образованието:

Образованието е начин да променим обществото

Едно от големите предизвикателства в съвременето ни е всъщност как да развием човека в условията на технологиите и изкуствения интелект

месеца да назначим и хора, които извършват конкретно анализи и изследвания – двама главни експерти в областта на изследванията и анализите в образованието, което вече е нещо ново. За последните месеци успяхме да извършим може би десетина и малко повече анализа, свързани с обсъжданите промени в Закона за предучилищното и училищното образование, които предоставихме на ръководството на Министерството.

– Какво разглеждате в тези анализи?

– Те са свързани с всички по-важни промени, обсъждани в момента в Народното събрание – от изучаването на „Религия и добродетели“ в други образователни системи, оценяването през последните години, свързано с НВО и матурите, различни практики относно повторянето на класове в образователните системи.

По важните проблеми, свързани с нуждата от промяна, сме търсили начин да дадем конкретна информация кое е актуалното състояние в други образователни системи. И разбира се, определени изводи за възможностите за развитие в България.

Един от много важните анализи е относно промяната на образователната структура – тема, която ще продължи и този месец. Направихме анализ за структурата на основното образование в различни образователни системи и проблемите, които съществуват в нашата заради това, че само у нас – и единствено от Европейския съюз, децата завършват основно образование в VII клас. А това предполага и

В това отношение ще дам два примера, които в момента може би ще подготвят по-плавния преход към този процес.

Започва проект на Световната банка, който точно ще изследва на какво се дължат факторите за това, че не се използват достатъчно добре данните както в класната стая, така и на ниво МОН. Как да се структурират самата система и връзките в нея, за да има по-ефективно използване и анализ на данните. Освен това по Националната научна програма за изследвания и развитие на иновациите в предучилищното и училищното образование се опитваме, заедно с десет университета и БАН, да направим програми за обучение и квалификация на учители за това как да използват данните и как да осъществяват изследвания.

Квалификационните курсове по отношение на учителите, а донякъде и обучението в университетите на бъдещите педагози, не е ориентирано към това поне да се запознаят с методологията и начина на обработване на данни. И това е празнота в сферата на квалификацията, която ще опитаме да запълним – да предложим такива курсове, да квалифицираме учители, за да могат те да използват по-ефективно данните в класната стая.

– Ще ви провокирам с три изречения да обособите три проблема на образованието в момента...

– Първо, искам да уточня, че проблемите на образованието не са свързани само с българската образователна система. Проблемите на световното образование, като цяло, са

страна на личността, на социално-емоционалната интелигентност на децата.

Тук ще перифразирам изказване на Илон Мъск отпреди около две години: „Представете си, че след време, на базата на развитието на изкуствения интелект, може да не се наложи човек да работи. Какво ще правим тогава с човешкото у човека? Как ще се осмисли животът на хората?“.

– Как Институтът подпомага процеса по обновяване на учебните програми и учебните планове?

– Това е много важна задача и цел и за екипа, който оглавявах като министър на образованието и науката, и за сегашния екип на министър Вълчев – промяна в учебните планове и учебното съдържание.

Но не промяна, свързана с намаляване или разширяване на това съдържание, а промяна по посока на компетентностните рамки. По това учебното съдържание да се промени от акцент върху знанията към фокус към овладените умения и компетентности от страна на учениците. Това е наистина много труден и сложен процес.

В момента участваме с експерти от Института в проект на Министерството на образованието с ОИСР за промяна на учебните програми точно по посока на тяхната компетентностна ориентация в прогимназиалното образование.

Може би след около месец ще започне друг много важен проект, свързан с прилагане на компетентностния подход и качеството на образованието по Програма „Образование“. В негови модули също ще участва Институтът по образованието. Той е насочен точно към изработване на компетентностно ориентирани учебни програми. Но това е по-продължителен и бавен процес.

Започнахме се с доклада на ОИСР за изследванията, свързани с промяната в учебните програми. Всъщност в различните държави този процес на промяна към компетентностно ориентирано образование протича средно за около девет години. Тоест не можем да искаме и да различаваме, че за година-две ще можем да променим учебните програми така, че те да бъдат адекватни на днешното и бъдещото развитие на обществото.

Но ако се запази посоката и има устойчивост в развитието на промените в учебните програми, ще се постигнат резултати.

– Кога смятате, че могат да влязат в действие новите учебни програми?

– Ако приложим този подход, свързан с пътя за реализиране на иновациите и промените, най-рано може би след две-три години ще започнат да се прилагат. Защото в момента министър Красимир Вълчев и неговият екип работят с различни групи по отделни учебни предмети за създаване на концепции за учебните програми, които след това вече ще бъдат свързани с един по-добре написан компетентностни профили на ученика – тоест уменията, които трябва да притежава при овладяване на знанията в съответните учебни дисциплини. И заедно с това – вече конкретното учебно съдържание, което трябва да е ориентирано към изграждане на умения и компетентности, а не към възпроизвеждане на знания.

Снимка „Аз-буки“

Проф. г-р Галин Цоков е магистър по педагогика от Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Преподавател в Педагогическия факултет на Пловдивския университет. От 2011 г. е професор по управление на образованието. Ръководител на катедра „Педагогика и управление на образованието“ (2019 г.). Специализирал е в Магруд (2017), Ню Йорк (2014), Валенсия и в Амстердамския университет.

Член е на Комисията за иновациите в училища към МОН (2016) и на Постоянната комисия по педагогически науки и социални дейности на Националната агенция по оценяване и акредитация (от 2018 г.). Председател е на Асоциацията на департаментите за квалификация на педагогическите специалисти в България (2022).

Автор е на над 110 научни публикации, издадени в България и чужбина.

Министър на образованието и науката в едно редовно и последвалите го две служебни правителства в периода от юни 2023 до януари 2025 г.

От февруари 2025 г. е директор на Института по образованието към МОН.

И тук има още един много важен проблем, който са успели да реализират колегите в последните години в Полша и Чехия, а в момента в Румъния работят много усилено по него. Подобно компетентностно ориентирание на учебните програми предполага, че във всеки учебен предмет, независимо как е структурирано съдържанието, трябва да се реализират така наречените хоризонтални умения. Да кажем дигитални умения, социално-емоционални умения, умения, свързани със здравно и гражданско образование, които са всъщност умения за живота. И това е много важна част от компетентностно ориентираните учебни програми.

– Вие сте привърженик на интегрираните изпити. Далеч ли сме от въвеждането на изцяло електронни матури и национално външно оценяване?

– Не съм привърженик на интегрираните изпити, в които да има отделно учебно съдържание по математика, биология, физика, химия, а по-скоро на интегрални задачи, които да изискват използване на уменията, изградени от учениците по отделните учебни дисциплини. Каквито са PISA задачите, които затрудняват именно с това нашите ученици. Не че те не знаят, просто не са научени на решаване на такъв тип задачи.

Що се отнася до другия въпрос, който е за електронното оценяване – тук ще дам пак един пример. В проект, който работим заедно с Румъния за промяна в учебните програми, северната ни съседка си е поставила амбициозна цел – през 2027 г. матурите и външното оценяване при тях да са в електронен формат. Ние започнахме да работим в тази посока от миналата година.

Миналата година се проведе много голям електронен изпит – оценка на уменията при природни науки на деветокласниците. Над 46 000 деца участваха в двата дни. Тази година проведохме такъв изпит с шестокласниците за уменията им по математика. Над 46 000 деца се включиха за около четири часа и успяха без никакви проблеми в електронната система да си решат задачите. Това показва, че има възможности за развитие на тази форма на външно оценяване.

Необходимостта от подобен подход показват и международните изследвания. На практика PISA вече няколко пъти се провежда електронно, а от догодина електронен ще бъде изпитът и за четвъртокласниците – PIRLS, който е свързан с четивната грамотност.

Ние работим и ще направим платформа, на която те ще могат да се управляват, за да свикнат с компютърното решаване на тези задачи в международното проучване. Тенденциите са такива.

Трябва да намерим най-правилните решения, но две-три години е период, в който наистина спокойно – както от страна на експертите, така и на родителите, може да се види, че електронната форма на външно оценяване и на матури дори е по-добра и по-обективна.

– Но за всичко това са необходими и квалифицирани педагози. Всъщност ролята на вашия институт е свързана и с тяхната квалификация. Какво се случва по темата?

– Квалификацията на учителите, особено по отношение на техните дигитални умения, е свързана и с различни типове изследвания. Преди около месец излязоха резултатите на TALIS 2024. Това е най-голямото изследване на ОИСР за учители и тяхното професионално развитие. И резултатите показваха, че българските учители се самооценяват сравнително високо, включително и в рамките на дигиталните компетентности. Има и много сериозни национални изследвания, като дори в момента се провежда подобно от Софийския университет. Има още резерви и пропуски по отношение на дигиталните компетентности на учителите.

ЮНЕСКО публикува вече рамка за дигиталните компетентности на учителите при използване на изкуствен интелект. И трябва да насочим усилията на образователната система към това да подготвим учители в използването на тези инструменти в рамките на неговата работа в класната стая. Може би това е най-важният акцент, който през следващите месеци и години трябва да се случи от гледна точка на квалификацията.

– И от дигиталното към реалното. На педагозите все повече им се налага да имат и възпитателна функция. Това ли е реалността?

– Всъщност, ако погледнем същността на учителската професия и ролята на педагога

в Образование 5.0 – учителят все по-малко ще бъде преподавател, все повече ще бъде мотиватор, лидер, възпитател и подкрепящ в класната стая. Той ще бъде човекът, който ще показва хоризонта, ще задава целите на развитие на децата. Ще ги развива и социално, и емоционално. Редица футуролози смятат, че реструктурирането на учителската професия ще бъде насочено точно в тази посока.

Така че, ако обобщим – да, учителят ще бъде все повече възпитател и човек, развиващ други личности. Това означава в неговата първоначална подготовка да има много повече психология, да има много повече педагогика и различни философски дисциплини, които да му дадат много добра основа, свързана с етиката, с морала, с естетиката. Защото всичко това той трябва да предаде на своите ученици.

– Но това означава ли, че всъщност трябва да имаме забрани, които се дискутират и в момента в обществото, или трябва да се стремим към изграждане на мотивация и лична отговорност. Тъй като Вие казвате, че ролята на учителя ще бъде по-скоро да бъде ментор. Но менторът не забранява, той отваря хоризонта, нали така?

– Менторството, и особено учителят като обучител, включително и на своите колеги, днес много сериозно се развива в различните образователни системи. По отношение на забраните – те са свързани със спазване на определени правила. Всяка институция или система си изработва правила. Мисля, че забраните, сами по себе си, няма да решат нито този, нито който и да е проблем, включително и с използването на телефоните в класните стаи. Защото и досега има такава забрана – по време на час телефоните да бъдат използвани.

Много по-важно е създаването на тези правила да бъде свързано с по-широко участие на самите деца и по-широко участие в различни дейности. Споменахте във въпроса си „мотивиране“. Основният проблем при нашите ученици е това, че не са достатъчно мотивирани – не само за своето познавателно развитие, но и в някаква степен за развитието си като личности.

Четох изследване относно проблема за благополучието на децата в класните стаи. Оказа се, че повечето от децата, особено до гимназиална възраст, нямат свои цели и ориентация към това какви хора ще станат, каква професия ще упражняват. А това е един от най-важните проблеми в съвременното образование – да ги мотивираме, за да могат да бъдат по-активни както в класната стая, така и в различни дейности.

Има интересни програми на различни места – един пример от Естония, която се смята за една от най-ефективните в момента образователни системи. Те от няколко години правят проект „Училище движение“. Използват всяко междучасие, всяко свободно време в училище, за да се движат децата, да се занимават с различни дейности – изкуство, спорт, и така да бъдат мотивирани за съвместна работа.

– А къде са родителите? Трябва ли да се засили диалогът с тях? Трябва ли да ги стимулираме повече да участват в процеса?

– Родителите са участници в този процес. Правихме изследвания по време на пандемията. Оказа се, че около над две трети от родителите са мотивирани и са заинтересовани от работата на децата в училище. Около една трета от тях нямат този интерес. Може би трябва да бъдат още по-сериозно въвлечени в дейности, свързани с училището, защото семейството е един от много важните елементи на цялостната образователна и възпитателна система на социализацията на младите хора. Не можем да имаме един ценности в семейството и да смятаме, че в училището ще можем да изградим съвсем различни.

Но в много случаи училището и образованието действат двустранно. Понякога, ако успеем да въведем децата, да изградим определени ценности и отношение към живота, това те могат да пренесат и към своите родители.

Едно добро образование, ориентирано към личностното развитие на децата, наистина може да донесе промяна в обществото. Още през 40-те години на XX век в Америка се развива тази тенденция за прогресивизма – чрез образование да променим обществото. Тя в някаква степен бе възродена от президента Барак Обама и до днес, по един или друг начин, пристъпва и в европейските образователни системи. Образованието е начин да променим обществото.

Нова смяна лекари положиха Хипократова клетва в МУ – Варна

Снимка МУ – Варна

410 млади лекари от випуск 2025 на Медицинския университет във Варна полагат своята Хипократова клетва на тържествена церемония пред над 3500 гости в Двореца на културата и спорта. На церемонията присъстват представители на Президентството, държавната и местната власт, Българската православна църква, посланици, дипломати и почетни консули, ректори и декани на университети, ръководители на лечебни заведения, представители на съсловни и неправителствени организации, партньори, медии и граждани.

След 6-годишно обучение дипломите си получават 210 български и 200 чуждестранни абсолвенти. Пълните отличници на випуск 2025 са д-р Синди Иванова и д-р Йоанна Кръстева. Двете са удостоени за изключителния си труд с престижната награда „Златен Хипократ“. Тя им дава правото да започнат работа в УМБАЛ „Св. Марина“ – Варна, и те вече са назначени като специалисти в Клиниката по вътрешни болести. Получават и парична награда, учредена със заповед на кмета на Община Варна.

Д-р Нафиса Кхалил от Великобритания е първенец на випуск 2025 от англоезичната програма на обучение във Факултета по медицина.

С отличен успех се дипломират 86 абсолвенти. Всички те получават парична награда от ректора и почетен знак на Факултета по медицина.

Д-р Еге Ахмед, д-р Павло Славов и д-р Стоимен Димитров бяха отличени от Българския лекарски съюз. Д-р Димитров получи и наградата на името на д-р Никола Сираков за най-високи научни постижения по време на следването. Общо 30 дипломанти бяха наградени за активна студентска дейност, за спортни постижения и за участия в художествено-творчески инициативи на Университета.

Сред дипломантите са и 18 военни лекари от третия випуск на съвместната програма на МУ – Варна, ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ и Военномедицинската академия – София.

„Випуск 2025 на Факултета по медицина е специален“, подчерта в приветствието си ректорът проф. д-р Димитър Райков. Той припомни, че випускът е започнал обучението си в разгара на ковид пандемията и студентите е трябвало да се адаптират към онлайн лекции, ограничения в клиничната практика, да преодоляват несигурността и тревожността на времето.

„Въпреки всички изпитания продължихте напред. Сред вас има абсолвенти от България и още 24 държави. Вашето присъствие доказва, че желанието да помагаш и да спасяваш човешки живот, няма граници. За мен е чест да ви нарека колеги“, допълни ректорът.

Поздравителни адреси изпращат президентът Румен Радев, министърът на здравеопазването доц. д-р Силви Кирилов, ръководители на повече от 30 институции и организации от цялата страна. **АЗБЪК**

УНСС избира студент на годината

22-рото издание на конкурса отличи най-добрите

Снимка УНСС

Валери Коничева получи приза „Студент на годината на УНСС“ от ректора проф. Димитър Димитров

Валери Коничева, магистър в специалност „Международно банкиране и финансови пазари“, получи наградата „Студент на годината на УНСС“ за 2025 г. на Университета за национално и световно стопанство. Тя получи наградата си от ректора проф. Димитър Димитров и от председателя на Студентския съвет Калоян Стефанов по време на официална церемония в аула „Максима“ на висшето училище.

На церемонията бяха отличени и останалите победители в XXII издание на конкурса „Студент на годината на УНСС“, организиран от Студентския съвет под патронажа на ректора. В отделните категории са номинирани общо 96 студенти за постигнатите от тях значими резултати в научната, културната, спортната и други дейности, свързани с образователния процес и престижа на УНСС.

Зам.-министърът на образованието и науката Петър Николов заедно с председателя на синдикат „Висше образование и наука“ към КНСБ проф. Лиляна Вълчева връчиха наградата на победителката в категория „Бакалавър/Магистър“ – Йоана Славчева, студентка в IV курс по „Международни икономически отношения“.

„Конкурсът „Студент на годината на УНСС“ е чудесно събитие и утвърдена традиция, която показва най-доброто лице на нашия университет – младите хора с изключителни качества, постижения и потенциал. В забързаното всекидневие често забравяме да обърнем внимание на хубавите неща, а именно те заслужават да бъдат показани, оценени и аплодирани. Понякога едно искрено признание и едно заслужено

„благодаря“ могат да дадат повече увереност, мотивация и вдъхновение от всичко друго“, каза ректорът проф. Димитър Димитров.

Останалите отличени тази година са Златина Тодорова в категория „Докторант“, Мария Дамянова в категория „Талант“, Тетяна Кунева в категория „Чуждестранен студент“, Ванеса Филипова в категория „Доброволец“ и Цанко Цанков в категория „Спортист“.

Всички те получиха плакет и парична награда в размер на 400 лева от ректора на УНСС, както и подаръчни комплекти от партньорите на събитието. Грамота за участие и парична награда в размер на 300 лева получиха и подгласниците във всяка от категориите.

По традиция журито връчи и почетна награда „Личност със значим принос за утвърждаването и развитието на конкурса „Студент на годината“. С приза за 2025 г. бе отличен гл. ас. д-р Никола Танаков – директор на Националния студентски дом и преподавател в катедра „Регионално развитие“.

Гости на събитието бяха и председателят на синдикат „Висше образование“ към КТ „Подкрепа“ Валери Апостолов, зам.-ректорите на висшето училище, Кристиан Маджуров – съветник на министъра на образованието и науката и бивш председател на Студентския съвет при УНСС (2017 – 2019 г.), председателят на Националното представителство на студентските съвети Ангел Стойков, народните представители Даниела Райчева и Андрей Рунчев, президентът на Алумни клуба към УНСС Даниел Парушев, представители на партньори от бизнеса и финансови институции, преподаватели, студенти и докторанти. **АЗБЪК**

Девети фестивал на китайската култура в Русенския университет

Деветият фестивал на китайската култура се проведе в края на ноември в Русенския университет „Ангел Кънчев“. Той е организиран от Класна стая „Конфуций“ при висшето училище и по традиция започва с ателиета по китайски изкуства. В тях посетителите се докосват до образци на изящните изкуства, имат и възможност да изпишат името си калиграфски или да нарисуват картина с необичайни средства (сламка за напитки и клечица с памук). Сред атракциите са снимки с традиционни китайски облекла, първи уроци по ушу и занимателна игра за улавяне на стъклени топчета с дървени пръчици за хранене.

Щандът на китайската чайна церемония събира много почитатели, а прекрасните китайски сувенири предизвикват огромен интерес и подпомагат благотворителната кауза на Фестивала в полза на Център „Милосърдие“ при „Каритас“ – Русе.

Началото на концертната програма на фестивала е поставено от спортния клуб „Калагия“. Тази година дългогодишните партньори на Университета представят зрелищен спектакъл, в който традиционните китайски бойни изкуства са съчетани с артистични изпълнения на пантомима.

Друга изненада е участието на Танцово студио „Фрийдъм“. Грациозните изпълнители завла-

Снимка Русенски университет

дват залата с цветна феерия в специално подготвените танци „Розови жерави“ и „Цветя“.

За успеха на богатата концертна програма допринасят и изпълненията на китайски песни и танци от китайски преподаватели от София и Бургас, които за поредна година засвидетел-

стват подкрепата си за русенския фестивал.

Гордост за Класна стая „Конфуций“ при Русенския университет и новата китайска преподавателка Ма Уен са участията на нейните възпитаници и студенти от висшето училище Нурай Салим, Доминик Жофре, Мелиса Емин,

Павел Тенев и Хаят Хасан, които предизвикват бурните аплодисменти на публиката с вълнуващите си изпълнения на китайски танци и песни. Радост на публиката донася и емоционалното изпълнение на детската група при Класна стая „Конфуций“. Такава група за изучаване на китайски език и култура е формирана за първи път през тази година по инициатива на Ма Уен и се радва на многобройни почитатели.

Във внушителния финал на Фестивала всички участници се впускат на сцената в ритмите на любимо българско хоро. А шестима щастливци си тръгват с атрактивни награди от организираната томбола. **АЗБЪК**

Снимка ANIMALIA

Тръноопашатата потапница не може да строи гнезда и използва гнездата на друг вид птица – белочелата водна кокошка

Застрашената тръноопашатата потапница зимува у нас

Свраката е добър строител и осигурява „безплатни апартаменти“ за други птици

Зина СОКОЛОВА

Владимир Младенов работи в Българското дружество за защита на птиците („Бърд Лайф България“). Занимава се професионално с изследване на диви животни, най-вече пернати. Тясно специализиран е в проучване на водолюбиви птици и прави това близо два десет години. Специално с тръноопашатата потапница има дълга история, защото това е един от неговите любими видове.

„Интересното за този вид птица е, че тя е световно застрашена, изключително рядка е. В света са останали под десет хиляди възрастни индивиди – разказва Владимир Младенов. – При нас те само зимуват и мигрират.“

Първите екземпляри, представители на този вид, се появяват у нас през септември – по четири, пет, десет, петнаесет птици. С тях се открива сезонът и през октомври достигат до няколко стотин. Пикът им е през ноември и декември, остават в страната ни до февруари. Видът се размножава в Централна Азия. Предполага се, че идват от Казахстан.

Те са на ръба на изчезването, подчертава орнитологът. Бургаското езеро, наричано още Вая, е едно от най-важните места за струпване през есенно-зимните месеци на представителите на този вид в световен мащаб и тази година има рекордна численост – 4603 индивиди.

„Правим редовен мониторинг на вида всяка зима. Средно два пъти в месеца посещаваме езерото и преброяваме птиците, които виждаме там – уточнява ученият. – А последните няколко години има рязко увеличение на техния брой у нас. Това не означава, че видът принципно е добре и се увеличава. По-скоро си го обясняваме, че някъде другаде птиците намаляват и се концентрират при нас в по-големи числености. Вероятно това се дължи и на силните климатични изменения, които променят миграционните пътища на много птици. Виждате, че вече нямаме нормални зими.“

Промените в климата влияят върху храната на тръноопашатите потапници, върху това кога мигрират, кога замръзват по-северните езера. По една или друга причина в момента те се концентрират у нас. И отговорността пред специалистите за тяхното опазване нараства силно. В Европа тези птици достигат до максимум петнайсет хиляди индивиди зимуващи тръноопашати. В България в момента се наблюдават почти пет хиляди.

Снимка Личен архив

Тръноопашатата потапница е един от любимите видове на Владимир Младенов

„А това е една трета от общия брой зимуващи европейски птици от този вид, събрани тук в Бургас, което е впечатляващо“, подчертава орнитологът.

Крайната цел на тръноопашатите потапници в нашите географски ширини е езерото Вистонида в Гърция. Това е финалната зимна спирка, а Бургаското езеро е предпоследната.

Тяхната миграция включва задължително спиране и престой у нас, за да презаредят, един вид, горивото, да се нахранят и когато стане студено тук, да се отправят към Вистонида в Гърция. По права линия езерото се намира на под петстотин километра от Бургас. Ако е достатъчно топла зимата, тръноопашатите потапници могат да решат да останат в България и да не летят до Вистонида. Но обикновено около февруари и март има по-студени зими със замръзвания и в един момент те изчезват от страната ни и се преместват в Гърция. Но всяка година е различна. Българското и гръцкото езеро са двете най-важни местообитания за вида в Европа.

Тръноопашатите потапници са изключително слабо проучени. От Дружеството за защита на птиците планират в близко бъдеще да поставят сателитни предаватели, които да улавят движението на възрастните птици и да проследяват техния път.

„Но това е доста труден вид за изследване и проследяване – казва Владимир Младенов. – Имаме опит с поставяне на такива устройства на много различни видове птици, но конкретно с този вид ще бъде голямо

предизвикателство. Много трудно е да се улови такава птица в дивото, където идват при нас, с методите, които ползваме, като капани и специални мрежи.“

Поставянето на устройство на толкова малка птица е особено голям проблем и заради друго. Много по-лесно се работи с големи птици, защото те могат да носят по-тежка техника върху себе си. По принцип тежестта на едно устройство трябва да е един процент от теглото на птицата. Но един процент при птица, която тежи максимум 350 грама, колкото е потапницата, е 3,5 грама и това е твърде малко.

„Това са едни от най-дребните наши птици и изглеждат много смешно – разказва орнитологът. – Имат несъразмерно големи опашки спрямо тялото – като на бобър. И когато са превъзбудени, те стърчат вирнати нагоре като ветрило и оттам идва и името ѝ – тръноопашатата потапница, защото стърчи като трънче. Главата им и кривата човка също са несъразмерно големи спрямо тялото. Много наподобяват главата на птичечовка. Смешни са, като цяло, и много симпатични.“

Мъжкият е много различен от женските. Той е с ярко бяла глава и яркосин клон. И оттам идва и английското име на вида – белоглава патица.

За щастие на природозащитниците ловците нямат интерес към тях и повечето не са и чували, че съществува такъв вид. Няма и контактна зона между този вид и местата, където се извършва лов. Проблемите в Бургаското езеро са свързани с незаконния

риболов с мрежи. Браконьерите нощно време опъват понякога с десетки километри рибарски мрежи. В тях се улавят тонове риба, които незаконно се изнасят. И в тези мрежи се оплитат и се давят страшно много птици.

„Това е невероятен проблем за застрашени видове като тръноопашатата потапница, защото тук се концентрират големи ята и рискът десетки или стотици да се оплетат в браконьерските мрежи и да се удавят, е много голям“, казва орнитологът.

В много редки случаи у нас може да се видят и траурни потапници. Това е вид, който е характерен за атлантическото крайбрежие на Европа, но единични птици се отклоняват понякога и се появяват по нашето Черноморие. Тя е чисто черна на цвят с жълт клон и оттам идва и името ѝ – траурна. Има и неин братовчед, много подобен, казва се кадифена потапница, която орнитолозите виждат всяка година. Тя също е световно застрашена. България е много богата на птици и е много важна за тях, защото се намира на стратегическа географска локация.

Любопитно е, че тръноопашатата потапница не може да строи гнезда и използва гнездата на друг вид птица, който се нарича белочела водна кокошка. В гнездовия ареал потапницата е обвързана с този вид. Ако няма достатъчно белочели водни кокошки да построят плаващи гнезда във водата, на практика видът на тръноопашатите потапници трудно ще оцелее. Те използват стари гнезда, които са доста устойчиви и не се разпадат бързо. Тръноопашатите патици не гонят белочелите водни кокошки от техните гнезда, по-скоро се възползват наготово от вече построените и изоставени от тях.

„В света на птиците това се случва доста често – казва орнитологът. – Има птици, които са добри строители и осигуряват безплатни „апартаменти“ за други птици, които изобщо не знаят как да си построят гнезда. Примерно свраката е много добър строител, който прави гнезда с покрив. Може да каже, че тя е измислила железобетона в света на птиците, защото прави смес от кал и пръчки, което става като кирпич. Прави много здраво дъно и гнездата издържат понякога по 3 – 4 години, без да се разпаднат. Но свраката си строи всяка година ново гнездо, защото то се опаразитява с годините и е по-лесно да си направят ново, вместо да чистят старото. И всичките тези стари „къщи“, които са по клоните на дърветата, започват да се заемат от соколи, сови и други птици, които не знаят как да строят гнезда. По този начин свраката и други вранови птици строят „апартаменти“ навсякъде по дърветата, които се заемат от други видове.“

Дуалното дава възможности

Или как обучението чрез работа помага да се започне кариера в голяма компания

Разказваме историята на Любомир Дечев, който на практика демонстрира какви са предимствата на дуалната форма на обучение в училище. С него се запознаваме на форума „Професионално и дуално: Образование“.

Младият мъж е представен като първия възпитаник на дуалната програма в Професионалната гимназия „Златица“, който след това продължава кариерата си в компанията, където е трупал опит на практика.

Дечев е сред първите ученици, които се включват в дуалната форма на обучение по партньорството между училището и „ДПМ Челопеч“, като през 2022 г. става част от екипа на компанията като подземен шлосер мобилно оборудване.

Диляна КОЧЕВА

Дуалната форма на обучение ти помага, докато учиш в училище, да успееш да натрупаш житейски и професионален опит в реална работна среда“, разказва за „Аз-буки“ Любомир Дечев. На мнение е, че учениците, които имат възможността да се включат в тази форма на обучение, трябва да се опитат да използват времето си пълноценно и да дадат максимум от себе си. По този начин ще могат да си осигурят хубава работа в голяма компания още от училищната скамейка.

„Важно е да успеят да направят добро впечатление и да използват разумно предоставената им възможност. Освен това изискванията на работодателите към теб, когато си ученик, не са толкова големи, както, ако току-що си започнал работа и си назначен на трудов договор“, казва Дечев. И това според него има своите предимства – дава възможност да учиш повече и да „крадеш“ занаят от хора на различни длъжности. Помага сам да видиш цялата картина – кое и как работи в голяма, реално съществуваща компания, а не такава от учебник.

И позитивите не свършват дотук според младия мъж. Прекарвайки време в реална работна среда, се учиш на трудова дисциплина – да идваш навреме на работа, да изпълняваш работните си ангажменти съвестно, да планираш отпуските си и да не си позволяваш да отсъстваш без основателна причина.

„Но най-важното е може би, че се научаваш да бъдеш отговорен – както към себе си, така и към другите. Особено ако работиш с машини. Отговорност-

та, която носиш в едно предприятие, е далече по-голяма от тази в училище“, обяснява той.

Любомир Дечев е завършил специалността „Оператор на машини с цифрово програмно управление“ в Професионалната гимназия „Златица“ и днес работи по специалността си. Паралелно с това е и студент в III курс със специалност „Автоматика, информационна и управляваща техника“ в Минно-геоложкия университет „Св. Иван Рилски“.

„В университета учим неща, които не можем толкова лесно да срещнем в практиката. Най-просто казано, научаваме как функционират системите на машините – не механичната им част, а това, което ги управлява отвътре. И това наистина ми харесва“, аргументира той избора си на специалност и висше училище.

Обича работата си и по всичко личи, че определя избора си на професия като също толкова успешен, колкото и избора

на специалност в университета. Още след VII клас, когато му предстои да избере гимназия, в която да продължи обучението си, е изправен пред дилема – дали да остане в училището, в което е учил до момента – Средно училище „Саво Ц. Савов“ в Пирдоп, и да избере профилирана подготовка в областта на компютърните науки, или да кандидатства в професионална гимназия.

„Тогава баща ми ме посъветва да се насоча към избор на професия, която има по-голяма професионална реализация. Беше чул за възможностите, които предлага дуалната форма на обучение, и така реших да кандидатствам в Професионалната гимназия „Златица“, обяснява моят събеседник.

Първата професия, към която се насочва, е на заварчика. Причините са две – тя е добре платена и търсена, а освен това Любомир обича да прави неща с ръцете си, защото бързо вижда резултата от труда и отделеното време. Въпреки това,

в крайна сметка, се спира на обучение за работа с машини с цифрово програмно управление.

„Лошото е, че тези машини са много скъпи и трудни за поддръжка. Закупуването им за учебителни цели е много голяма инвестиция за един училищен бюджет, така че ние се обучавахме на по-стари модели и на обикновени стругове. Благодарен съм, че с помощта на дуалното обучение ни предоставиха възможност да работим и на истински машини от най-висок клас“, посочва Дечев.

Характерното за този тип машини е, че обработват металите с изключително голяма точност и прецизност, което, само по себе си, ги прави много скъпи и трудни за поддръжка.

Любомир е разпределен да се обучава в „ДПМ Челопеч“. Там трябва да ремонтира малки детайли в работилницата. „Обичам да работя с ръцете си. Освен това научих много за хидравликата и пневматиката в реална среда“, разказва той.

След завършване на средното си образование младият мъж решава да си потърси работа. Вижда свободна позиция за млад апаратчик в друго предприятие от региона и решава да подаде документите си за кандидатстване. Поканен е на интервю, което минава добре, но дълго време не получава обратна връзка. Междувременно вижда, че и в „ДПМ Челопеч“ има свободна позиция за друга подходяща за него длъжност – подземен оператор челен товарач. Решава да кандидатства и там.

„Забавната история от интервюто е, че човекът преди мен беше с 8-годишен стаж и искаше да започне работа, за да може да направи годините за пенсия. За тази позиция му трябват 10 години. Човекът след мен пък беше с пет години стаж и поради същата причина се явяваше. Тогава разбрах, че шансът да взема мен, е много малък“, спомня си той.

След няколко дни му се обаждат от отдел „Човешки ресурси“ и му предлагат друга позиция – подземен шлосер мобилно оборудване. Казват му, че са изключително доволни от работата му по време на дуалното обучение и че на събеседването се е представил добре. Той приема и така вече се занимава с поддръжка и зададена правилна експлоатация на машините в подземния рудник.

На въпрос какво би казал на един седмокласник, който в момента се чуди къде да продължи образованието си, Дечев е категоричен: „Нека избере професионална гимназия с дуална форма на обучение. Нека се пусне в дълбокото, да предизвика себе си и да не губи ценно време“.

Снимка Goldminebg.eu

Любомир Дечев

Кюстендил започва уроци по киберсигурност за деца

Северина ДИМИТРОВА

Община Кюстендил даде началото на специализирани обучения по киберсигурност за ученици, насочени към седмокласниците от училищата в общината през учебната 2025/2026 г. Инициативата е част от усилията на местната власт за повишаване на информираността и защитата на децата и младежите от онлайн заплахи.

„Превенцията е най-важна, за да можем да опазим вас, децата, защото именно вие сте нашето бъдеще“, заяви кметът инж. Огнян Атанасов при откриването на програмата.

Той подчерта, че в дигиталната

ера децата са изложени на все повече рискове: „Много е важно да разбирате опасностите, които крие интернет, защото всеки от вас има достъп до електронни устройства и социални мрежи. Много е вероятно да се сблъскате с различни форми на кибертормоз. Затова тези обучения са изключително ценни – те ви показват как да се предпазвате, как да разпознавате опасностите и как да реагирате правилно“, коментира той.

Проектът се реализира от Местната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните в партньорство със Cyber360 Academy.

Обученията се водят от Явор Колев – водещ експерт с над 25 години про-

фесионален опит в противодействието на високотехнологичната престъпност и киберзаплахите.

Целта на програмата е да повиши дигиталната грамотност на учениците, да ги научи да разпознават онлайн рискове и да изграждат сигурно и отговорно поведение в интернет.

Занятията се провеждат в интерактивна форма, адаптирана към възрастта на участниците, и включват дискусии, реални казуси и прожекция на краткия филм „Киберпрестъпност“.

Кюстендил дава пример, че киберсигурността започва от образованието – с уроци, които учат децата не просто как да използват интернет, а как да се пазят в него.

Снимка Община Кюстендил

Снимки НАОП – Варна

Отличените в националния конкурс „Малкият принц – космическа фантазия“ получаваат своите награди в Звездната зала на НАОП „Николай Коперник“ – Варна

Ново поколение творци и мислители

Над 370 ученици показват таланта си в националния конкурс „Малкият принц – космическа фантазия“

Над 370 ученици интерес към литературата, физиката и астрономията, природните и техническите науки от 44 училища и центрове за подкрепа за личностно развитие от 24 български града участват в националния конкурс „Малкият принц – космическа фантазия“. Инициативата се организира от Община Варна, РУО – Варна, НАОП „Николай Коперник“ – Варна, и Съюза на физиците в България и е посветена на 125-годишнината от рождението на Антоан дьо Сент-Екзюпери.

Тържествената церемония по награждаване на отличените участници в националния конкурс се състоя в Звездната зала на НАОП „Николай Коперник“ – Варна, съобщават от Обсерваторията.

Конкурсът обединява света на Космоса и философията на „Малкият принц“ с въображението на учениците. Той насърчава любознателността, творческото мислене и умението на младите хора да пресъздават сложни идеи чрез изкуството и литературата.

„Чрез конкурса искахме да провокираме децата да мечтаят смело и да вярват, че в техния вътрешен свят има цяло множество неизследвани планети“, споделят от НАОП „Николай Коперник“ – Варна.

Участниците показват таланта си в четири категории: „Илюстрация“, „Комикс“, „Макет/Модел“ и „Есе“. Журито оценява не само техническото изпълнение, но и оригиналността, креативността, философската дълбочина и посланията на всяка творба.

В категория „Илюстрация“ учениците показват впечатляващо визуално въображение, създавайки космически сцени, в които Малкият принц пътува между планети, разговаря със звезди и разсъждава върху смисъла на съществуването.

„Нарисувах моята планета така, както я усещам – като място, където можеш да бъдеш добър, без да те е страх“, споделя ученичка от Русе.

В категория „Илюстрации“ в първа възрастова група V – VII клас на I място е класирана Ева Тодорова (ЧОУ „Малкият принц“, Варна). Втора се нарежда Ивон Тодорова СЕУ „Св. Паисий Хилендарски“, Дупница), а трета – Христия Димитрова ЧСУ „Аз съм българче“, Варна). Поощрителни награди печелят Аглия Петкова (ЧСУ „Аз съм българче“, Варна), Жасмина Павлова (ОУ „Пейо К. Яворов“, Варна) и Миа Мерачева (ОУ „Васил Друмев“, Варна). Във втора възрастова група VIII – XII клас I място завоюва Ана Тодорова (АЕГ „Гео Милев“, Русе). Второто място се поделя между Лидия Затюлепина (ПГТМД, Варна) и Райна Маркова (Професионална техническа гимназия, Варна). Трети е Мехмед Шукри (СУ „Васил Левски“, Крумовград). Има и три поощрителни награди: за Димитър Иванов (ПГТМД, Варна), Жанета Жекова (АЕГ „Гео Милев“, Русе) и Цветан Цветанов (СУ „Пейо Кр. Яворов“, Варна).

В категория „Комикс“ младите автори

използват последователни панели и диалози, за да разкажат нови истории, вдъхновени от духа на Екзюпери. „В техните комикси виждаме Принца, който среща същества от различни планети, провокира въпроси за приятелството, отговорността и човечността – всичко това под формата на завладяващи и живописни сюжети“, казват организаторите.

„Исках комиксът ми да покаже, че приятелството е сила, която свети по-ярко от всяка звезда“, споделя участник от Пловдив.

В първа възрастова група V – VII клас в категория „Комикс“ първа награда печели Nicoleta Димитрова (ОУ „Захари Стоянов“, Варна). Второ и трето място са съответно за Йоан Хашъмов (ОУ „Йордан Йовков“, Варна) и Рая Добрева (СУ „Св. Климент Охридски“, Аксаково). Андреа Якуб (ОУ „Васил Друмев“, Варна) и Станислав Дишев ОУ „Захари Стоянов“, Варна) печелят поощрителни награди. Зорница Петрова (Професионална техни-

ческа гимназия, Варна) е на I място във втора възрастова група VIII – XII клас. II място е отредено на Ерен Али (СУ „Васил Левски“, Крумовград), а III – на Виктория Плулчиева (Професионална техническа гимназия, Варна). Поощрителна награда има за Никола Урумов (СУ „Константин Константинов“, Сливен).

В категория „Модел/Макет“ младите творци демонстрираха силни пространствено-технически умения. Те създават триизмерни фигури, планети, космически кораби и миниатюрни планетарни системи, използвайки разнообразни материали – хартия, пластмаса, дърво и рециклирани материали. Макетите са не само красиво изработени, но и символични: те разказват истории за пътуване, самота, откриване и надежда.

„Конструирах макета си седмица и половина. За мен Малкият принц е като пътешественик, който никога не спира да се учи“, разказва четвъртокласник от Варна.

Първенец в категория „Макет/Модел“ в първа възрастова група V – VII клас е Ангел Гъчмов (СУ „Св. Патриарх Евтимий“, Пловдив). Втора се нарежда Паолина Стефанова (СУ „Гео Милев“, Варна), а трето място си поделят Гергана Иванова (ОУ „Захари Стоянов“, Варна) и Лея Угринова (ОУ „Захари Стоянов“, Варна). Има и шест поощрителни награди. Те са за Михаил Георгиев (ОУ „Захари Стоянов“, Варна), Венелин Кехайов (ОУ „Захари Стоянов“, Варна), Анабел Грекова (ОУ „Захари Стоянов“, Варна), Илкай Исмаил (2. ОУ „Никола Вапцаров“, Варна), Баян Калугин (НУИ „Проф. Веселин Стоянов“, Русе) и Елена Стоянова (ОУ „П. Р. Славейков“, Варна). Две първи места има във втора възрастова група VIII – XII клас. Те са отредени на Михаела Маринчева (IV ЕГ „Фр. Жолио-Кюри“, Варна) и Дея Цветкова (4. ЕГ „Фр. Жолио-Кюри“, Варна). II място се поделя между Никол Ненчева (ПГИТ „Д-р Иван Богоров“, Варна) и Мартина Петрова

(ПГИТ „Д-р Иван Богоров“, Варна). Илия Киров (МГ „Д-р Петър Берон“, Варна) заема III място. Поощрителни награди печелят Назим Назиф (СУ „Васил Левски“, Крумовград), Алексее Мичевска (4. ЕГ „Фр. Жолио-Кюри“, Варна) и Ема Славова (4. ЕГ „Фр. Жолио-Кюри“, Варна).

Текстовете на есетата бяха дълбоки, искрени и философски и разкриват вътрешния свят на участниците – техните размисли върху живота, приятелството, Космоса и човешките ценности. Много от учениците използват философски размисли и задават въпроси като: „Какво означава да бъдеш сам? Какво е мястото на човека във Вселената?“, други представят поетични образи и метафори, вдъхновени от символиката на Малкия принц.

„Когато пишех, сякаш разговарях с Малкия принц. Мисля, че това ме направи по-смела да задам въпроси, които иначе бих премълчала“, споделя гимназистка от София.

В първа възрастова група V – VII клас в категория „Есе“ на I място е Мария Донева (2. ОУ „Никола Вапцаров“, Варна). Втори е Ангел Гъчмов (СУ „Св. Патриарх Евтимий“, Пловдив). Nicoleta Димитрова и Велислав Борисов от ОУ „Захари Стоянов“ във Варна делят III място. Поощрителните награди са за Мартина Петрова (СУ „Св. Климент Охридски“, Варна), Габриела Михалева (СУЕО „Ал. С. Пушкин“, Варна), Елица Чакърлова (ОУ „Цар Симеон I“, Варна). Във втората възрастова група VIII – XII клас на Славя Минчева (ЦПЛР – ОДК, Варна) е отредена и специална награда. На I място се класират Росина Тодорова (ПГВМ „Проф. д-р Георги Павлов“, Добрич) и Моника Атанасова (ЦПЛР – ОДК, Варна). Втори се нареждат Наля Ахмедова (ЦПЛР – СО №2, Шумен) и Габриела Боева (4. ЕГ „Фр. Жолио-Кюри“, Варна). На III място също има двама класирани Анна-Мария Вълчева (4. ЕГ „Фр. Жолио-Кюри“, Варна) и Шанел Яшар (АЕГ „Гео Милев“, Русе). Връчени са и три поощрения: на Ивайла Атанасова (ПГИТ „Д-р Иван Богоров“, Варна), Жасмин Гончаренко (ЧСУ „Аз съм българче“, Варна) и Камелия Колева (СПГИТ „Д-р Петър Аладжов“, Велико Търново).

„Конкурсът доказа, че нашите ученици притежават изключително богато въображение, силни творчески умения и чувствителност към важни човешки теми. Учениците ни показаха, че в Космоса няма граници, а още по-малко в изкуството“, допълват от Обсерваторията във Варна. И посочват, че конкурсът е от най-силните досега – както по брой участници, така и по качество и оригиналност на представените творби.

„Изказваме искрени благодарности към всички участници, техните учители и родители за вдъхновението, труда и отдадеността. Да видиш как една книга, писана преди 80 години, продължава да вдъхновява деца да мечтаят – това е истинското богатство“, казват още организаторите. АЗБУКИ

Тайнствата на Рила

Министерство
на образованието и науката
Национално издателство за
образование и наука „Аз-буки“

Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ
1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
За цялата страна:
0700 18466
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
<https://www.azbuki.bg>

Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGSF

Национален седмичник
за образование и наука

АЗ-БУКИ
ISSN 0861-3990

Редактори:

д-р Зина Соколова
z.sokolova@azbuki.bg
д-р Диляна Кочева
d.kочева@azbuki.bg
Стефа Маринова
s.marinova@azbuki.bg
Боряна Трайчева
b.traycheva@azbuki.bg
Павла Котова
p.kotova@azbuki.bg
Дарена Михайлова
d.mihailova@azbuki.bg

Графичен дизайн:

Иво Христов
i.hristov@azbuki.bg

Петър Владов
p.vladov@azbuki.bg

Стилист-коректор:

Анелия Врачева
a.vracheva@azbuki.bg

Фоторепортер:

Олег Попов

Реклама и

разпространение:

izdatelstvo.mon@azbuki.bg

Кореспонденти в страната:

Белене – Ралица Господинова
088 7418349

Варна – Розалина Димитрова
088 339920

Велико Търново – Здравка Маслянкова
088 6653255

Видин – Борислава Борисова
vidinstel@gmail.com

Ловеч – Жанина Илиева
087 7209597

Пловдив – Деляна Лукова
088 7271712

Смолян – Ангел Добриков
088 9703271

Кюстендил – Северина Димитрова
089 5789515

Шумен – Светлана Крумова
srkrumova@gmail.com

ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:

Зина Соколова

Предпечатна подготовка:

НИОН „Аз-буки“

Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД

ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А

Неподписаните снимки в броя са от архива

на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа

Материали не се връщат

Авторските права на публикуваните

текстове и илюстрации са

собственост на вестника

НИОН „Аз-буки“ издава

научните списания:

„Български език и литература“

„Чуждоезиково обучение“

„Математика и информатика“

„Педагогика“

„Професионално образование“

„Философия“

„Стратегии на образователната

и научната политика“

„История“

„Обучение по природни науки

и върхови технологии“

Общо 1442 творби изпращат ученици от I до XII клас от цялата страна за XII национален ученически конкурс „Национален парк „Рила“ – познат и непознат“.

Конкурсът е част от Националния календар на МОН за изяви по интереси на децата и учениците. Негов организатор е Дирекция „Национален парк „Рила“ в партньорство с МОН, Националния дворец на децата, Община Благоевград, Регионалното управление на образованието, Центъра за личностно и творческо развитие на децата на Благоевград и Югозападното държавно предприятие – Благоевград.

Тази година журито разглежда и оценява постъпилите 877 рисунки, 185 разказа, стихотворения и есета, 165 фотографии, 132 мултимедийни презентации и 83 творби на приложен екодизайн.

В категория „Рисунка“ в групата I – IV клас победител е Елизабет Станкова (СУ „Иван Вазов“, Благоевград), а след нея се нареждат Никола Косовски (СУ „Христо Ботев“, Сапарева баня) и Ина Райчева (ОУ „Н.И. Вапцаров“, Попово). Приза на Югозападния университет „Неофит Рилски“ получава Бейсин

Бейсинов (ОУ „Н.И. Вапцаров“, Попово)

В групата V – VII клас печели Димитър Димитров (2. ОУ „Христо Смирненски“, Сандански) пред Иванина Пехливанова (ЦПЛР – ЦПТДБ, Благоевград) и Александра Христова (2. ОУ „Христо Смирненски“, Сандански). Наградата на ЮЗУ отива при Цвета Христова (СУЕЕ „Св. Константин-Кирил Философ“, Русе).

В групата VIII – XII клас печели Лина Тошкова (ПГЕЕ – Банско), следвана от Габриел Зашев (НХГ „Св.св. Кирил и Методий“, Благоевград) и Йоана Янкулова (ППМГ „Екзарх Антим I“, Видин). Отличieto на ЮЗУ получават Анна Копривленска (ПМГ „Яне Сандански“, Гоце Делчев

и Цветелина Йорданова (ПТГ – Варна).

В категория „Приложен екодизайн“ в групата до VII клас първите трима са Теодор Николов (1. ОУ „Христо Ботев“, Търговище), Йоана Владимирова (ЦПЛР – ОДК, Кюстендил) и Джерен Емилова (ОУ „Отец Паисий“, с. Подайва, обл. Разград). Наградата на ЮЗУ е за Мериам Перчинкова (СУ „Методий Драгинов“, с. Драгиново, обл. Велинград) и Владислав Тошев (ОУ „Св.св. Кирил и Методий“, Ботевград).

В групата VIII – XII клас призьори стават Ариа Мус-такли (ЦПЛР – ЦПТДБ, Благоевград), Павлина Найденова (ПГ „Найден Геров“, Лом) и Ивет Капитанска (ЦПЛР, Благоевград). Призът на ЮЗУ

отива при София Монева (2. СУ „Проф. Н. Маринов“, Търговище) и Силвия Иванова (ПГО „Елисавета Багряна“, Бяла Слатина).

В категория „Фотография“ в групата I – XII клас първа е Анна-Мария Стринска (СУ „Отец Паисий“, Самоков) пред Лили Миленова (ПМГ „Христо Смирненски“, Перник) и Гертана Спасова (ОУ „Васил Левски“, Плевен).

В категория „Разказ“ в групата V – VII клас първите три места печелят Ева Янкова (1. ОУ „Христо Ботев“, Търговище), Павел Петров (ОУ „Иван Хаджийски“, Троян) и Ивайла Огнянова (ОУ „Васил Левски“, с. Торос, обл. Ловеч).

В категория „Стихотворение“ и/или „Есе“ в групата VIII – XII клас

победител е Симона Вучова (ПГ „Г.С. Раковски“, Костенец), следвана от Георги Банчев (НХГ „Св.св. Кирил и Методий“, Благоевград) и Ирена Близнакова (СУ „Александър Иванов – Чапай“, Белово). Грамота на БНР – Радио Благоевград, получава Гертана Георгиева (ПГ „Пейо Яворов“, Петрич).

В категория „Мултимедийна презентация“ в групата V – VII клас първите трима са Иван Йорданов (ОУ „Йордан Йовков“, Ямбол) и Марина Янакиева и Анджеа Николова (ОУ „Димчо Дебелянов“, с. Говедарци, общ. Самоков).

В групата VIII – XII клас първи е Калоян Димитров (ППМГ – Самоков) с подгласници Венци Видъов (ПГИ „Г.С. Раковски“, Ямбол) и Стефани Бурлакова (ЕГ „Васил Карагьозов“, Ямбол).

Присъдени са и поощрителни награди в отделните категории и възрастови групи.

Грамоти за най-активно участие на ученици в Конкурса получават СУ „Христо Ботев“ – Сапарева баня, и Второ ОУ „Димитър Благоев“ – Благоевград.

Ученическите рисунки, фотографии и макети, изработени от естествени и рециклиращи се материали, ще се използват за пътуващи изложби на Дирекция „НП „Рила“. АЗ-БУКИ

Снимка Дирекция „НП „Рила“

Наградите на призьорите са връчени на 28 ноември на церемония в Центъра за личностно и творческо развитие на децата на Благоевград

ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ

Тодор КАПИТАНОВ

Прекратяването на трудов договор срещу обезщетение е често използван подход в ситуации, когато работодателят и служителят искат да се разделят по взаимно приемлив начин. Законът поставя ясни рамки за минималния размер на дължимата сума, но оставя пространство за договаряне на по-благоприятни условия. Това превръща преговорите за обезщетението в ключов елемент от самото прекратяване на правоотношението.

Съгласно закона, ако работникът или служителят приеме предложението за прекратяване на договора срещу уговорено обезщетение, работодателят му дължи обезщетение в размер на не по-малко от четирикратния размер на последното получено месечно брутно трудово възнаграждение, освен ако страните са уговорили по-голям размер на обезщетението.

Прекратяване на трудов договор срещу обезщетение: как работи на практика

Следва да се има предвид, че без да е уточнен (договорен) размерът на обезщетението, трудовият договор не може да бъде прекратен. Ако работникът или служителят в отговор на предложението на работодателя принципно е дал съгласие, но е направил друго предложение по размера на обезщетението, договорът не може да бъде прекратен до постигане на договорка от двете страни относно окончателния размер.

Регламентираното от Кодекса на труда обезщетение от четири заплати представлява нормативно установен минимум и подлежи на договаряне.

Минималният размер на обезщетението, което работодателят може да предложи на своя работник или служител при прекратяване на договора по този ред, е четирикратният размер на последното получено месечно брутно трудово възнаграждение на служител.

По-висок размер на обезщетението може да се договори още при сключването на трудовия договор или във връзка с направеното предложение от работодателя. Възможно е, след като е отправено предложението, да се развие допълнителна кореспонденция между страните в посока увеличаване на сумата за обезщетението. По-голям размер на обезщетението може да се договори и чрез колективен трудов договор.

В крайна сметка, страните могат да договорят обезщетение в по-голям от 4-кратния размер и/или с по-широка база на месечното брутно трудово възнаграждение.

База за изчисляване на обезщетението е последното получено месечно брутно трудово възнаграждение. При липсата на изрична

разпоредба за начина на изчисляване на това обезщетение и ако страните не са уговорили друго, следва да се приеме, че това е брутно месечно трудово възнаграждение по условията на Кодекса на труда. Разпоредбата там регламентира, че брутно трудово възнаграждение за определяне на обезщетенията е полученото от работника или служител брутното трудово възнаграждение за месеца, предхождащ месеца, в който е възникнало основанието за съответното обезщетение, или последното получено от работника или служител месечно брутно трудово възнаграждение, доколкото друго не е предвидено.

По отношение на брутно трудово възнаграждение, от което се изчисляват обезщетенията, няма нормативно установено изискване за минимум отработено работно време през месеца, служещ за база. Дори работникът да не е отработил всички работни дни, брутно месечно трудово възнаграждение се формира въз основа на среднодневното брутно трудово възнаграждение, което се умножава по броя на работните дни за същия месец.

Това означава, че през месеца, който служи за база, е достатъчно наличието дори на един отработен ден, за да се изчисли месечен размер на брутната сума.

Справка:

чл. 177 от Кодекса на труда;

чл. 228 от Кодекса на труда;

чл. 224 от Кодекса на труда;

чл. 331 от Кодекса на труда;

чл. 19 от Наредбата за структурата и организацията на работната заплата.

РЕЛИГИОЗНА РЕЧ ФРЕНСКА МОДНА КЪЩА	ИЗРАСТЪК НА ЖИТНО РАСТЕНИЕ ГЕРОИНЯ ОТ "ЦИГАНСКА ЛЮБОВ"	РОМАН ОТ КОЛИН ФОЛКНЪР АМЕРИК ПИСАТЕЛ (1835-1910)	РЕКА В ЕВРОПЕЙСКАТА ЧАСТ НА РУСИЯ	СВЕТЕНО МАСЛО ЗАДЪЛЖЕНИЕ	ДЕСЕТОКРАК МОРСКИ РАК	ФРЕНСКИ РЕЖИСЬОР (1889-1963)	АНГЛИЙСКИ РОМАНИСТ (1866-1946)	СПИРАЛОВИДНО НАВИТ ПРОВОДНИК СТИЛНА ЛИТ. ФИГУРА	ДРЕВНО СТЕНОВИТНО ОРЪДИЕ
⇒	↓	↓		↓		⇒		↓	↓
МАСЛИНЕНО ДЪРВО ГРАД В ПОЛША	⇒		ЕЗЕРО В ЮЖНА АВСТРАЛИЯ РЕКА В ЮЖНА ФРАНЦИЯ	⇒	РЕКА ВЪВ ФРАНЦИЯ АНГЛИЙСКИ ПИСАТЕЛ "КАТАЛИНА" (1874-1965)	⇒	ГЕРОИНЯ ОТ "ТЮТЮН" НА ДИМИТЪР ДИМОВ ДЕПАРТАМЕНТ ВЪВ ФРАНЦИЯ	⇒	
⇒			САМОУВЕРЕНОСТ, СИГУРНОСТ, ПАТОС НОС НА ЧЕРНО МОРЕ	⇒ ↓	↓	УРЕД ЗА ПЕЧЕНЕ НА ФИЛИИКИ СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ ИВАН ВАЗОВ	⇒	↓	
ИНИЦИАЛИТЕ НА БИВША СВЕТ. ОРГАНИЗАЦИЯ ВИД РОДСТВЕНИК	⇒	ТЕЛЕСЕН НЕДОСТАТЪК БЪЛГ. АКТРИСА (1910-1990)	⇒	↓	БЪЛГАРСКИ АКТЬОР - ДОМ ЗА НАШИТЕ ДЕЦА	БОЛЕСТ, ЧУМА ЧАСТИЦИ УТАЕНИ СЛЕД ФИЛТРУВАНЕ	⇒ ↓	КОРЕННО НАСЕЛЕНИЕ НА ОГНЕНА ЗЕМЯ СВИТА ДЛАН	⇒
⇒		↓	АНГЛИЙСКИ ФИЛОСОФ (1873-1958) ВЕЛОСИПЕД С ДВИГАТЕЛ	⇒	ТЪГА НОМАДСКИ ПЛЕМЕНА	↓	ЕДИНИЦА ЗА СИЛА ВАРЕНО ЖИТО С ПОДПРАВКИ	⇒	↓
АМЕРИК. ИЗОБРЕТАТЕЛ (1848-1931)	ГЕРОЙ НА ЖУЛ ЛЕВИ ОТ "НЕДА" БЪЛГАРСКА ЕСТРАДНА ПЕВИЦА	⇒	↓	ФАНАЗИЯ, НЕОСЪЩЕСТВИМА МЕЧТА ДВОЙКА ПРЕДМЕТИ	⇒ ↓		↓	ДРЕВНА МЕКСИКАНСКА НАРОДНОСТ ОСВЕТЕНО МАСЛО, МИРО	⇒
⇒	↓		ЗАВИВКА НА ЖИВОТНО ЕЗИЧЕСКОТО ИМЕ НА КНЯЗ ВЛАДИМИР	⇒ ↓	ХРАНА ЗА ПРАВОВЕРНИ ЕВРЕИ УРЕД ЗА РАДИО-ЗАСИЧАНЕ	⇒	↓	ОПЕРЕТА ОТ ПИЕТРО МАСКАНИ МАЛКОТО НА ПАТИЦА	⇒
ЛЕКАР НА ДОМАШНИ ЖИВОТНИ МОДЕЛ АВТО-МОБИЛИ НА "ФИАТ"	⇒		↓	ОТДЕЛЯНЕ НА БЛАГОРОДНИ МЕТАЛИ ОТ ПРИМЕСИ СТОЛИЦАТА НА АРМЕНИЯ	⇒	СКОК ВЪВ ФИГУРНОТО ПЪРЗАЛЯНЕ ОРГАН НА ПЧЕЛА И ДР.	⇒	↓	ГЕРБ НА ПЛЕМЕ
⇒	↓			↓		↓	РОМАН НА ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ АЗИАТСКА НАПИТКА	⇒	↓
СТИХОТВОРНА СЪПКА МАРКА ПРАХ ЗА ПРАНЕ	⇒			↓	ГЕРОЙ НА ОМИР МОДЕЛ АВТОМОБИЛИ НА "СУЗУКИ"	⇒	↓	ДЕБЕЛ, НЕ-ПРОМОКАЕМ КАРТОН БЪЛГАРСКА АКТРИСА И ПЕВИЦА	⇒
⇒		ГОЛЯМ ПЕРИОД ОТ ВРЕМЕ МАРКА ЯПОНСКИ КАМИОНИ	⇒	ХЪЛМ КРАЙ БЕЛГРАД МОДЕЛ АВТОМОБИЛИ НА "ДЕУ"	⇒ ↓		↓	МОДЕЛ "ШКОДА" СТАРОЕВРЕЙСКА МЯРКА ЗА ТЕГЛО	⇒ ↓
ОЧЕВИДЕЦ ГЕРОЙ НА Х. СЕНКЕВИЧ	⇒	↓		↓	СТИЛ В ИЗКУСТВОТО ИТАЛИАНСКИ ПУБЛИЦИСТ (1918-1966)	⇒	↓	↓	ФИЛМ С МАДОНА ГРАДИНСКО ЦВЕТЕ
⇒		МОДЕЛ АВТОМОБИЛИ НА "ЛАДА" ДЪРЖАВЕН ГЛАВА В ДРЕВНА ЕГИПЕТ	⇒		↓	ГЕОХРОНОЛОГИЧНА ЕДИНИЦА НАЗВАНИЕ ВИД ЛЪСКАВ ПЛАТ	⇒	↓	↓
	СТОЛИЦАТА НА БАШКИРИЯ ГРАД В ЯПОНИЯ	⇒	↓	В ДРЕВНОСТТА - ГРАД-ДЪРЖАВА РИБЕН ПРОДУКТ, ХАЙВЕР	⇒	↓	ГРАД В УКРАИНА СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ ИВАН ВАЗОВ	⇒	НАСЕЛЕНО МЯСТО
⇒	↓			↓	ФРЕНСКА ПОП-СОУЛ ПЕВИЦА РОМАН ОТ ЖОРЖ САНД	⇒	↓	ВИД ИГРА НА КАРТИ СИЛЕН АЛКОХОЛЕН КОКТЕЙЛ	⇒ ↓
ЕТАП ОТ СЪСТЕЗАНИЕ ГЕРОЙ ОТ ФИЛМА "ИЗВЪН-ЗЕМНОТО"	⇒	МУСКА АМУЛЕТ	⇒	ПЪРЖЕНИ КАРТОФЕНИ ТОПЧЕТА МЪЖ, ЧИЯТО БЪРПРУГА Е ПОЧИНАЛА	⇒		↓	ДЪСКОРЕЗНА МАШИНА ГРАФССТВО В ИЗТОЧНА АНГЛИЯ	⇒
⇒	↓		РИМСКА БОГИНЯ НА ЗОРАТА СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ ВЪТЪО РАКОВСКИ	⇒		ГРАД В ГЕРМАНИЯ ГЕРОИНЯ НА ВЕРДИ ОТ "ТРАВИАТА"	⇒	↓	ГРАД В ИТАЛИЯ ЗОДИАКАЛНО СЪЗВЕЗДИЕ
	ГАЗИРАНА ВОДА МАРКА ПАСТА ЗА ЗЪБИ	⇒ ↓		БЪЛГАРСКИ КОМПОЗИТОР (1882-1931) РАСТЕНИЕ С ПЪЛЗАЩО КОРЕНИЩЕ	⇒	↓			ПРАВА ЛОПАТА ЗА КОПАЕНЕ ЛЕКА ДЪСЧЕНА ПОСТРОЙКА
⇒	↓			ГЕРОЙ НА ДЖ. К. МЕНОТИ ОТ "КОНСУЛЪТ" ФИНСКО ПЛЕМЕ	⇒ ↓	МАШИНЕН ШЕВ ВИД МУЗИКАЛНО ПРОИЗВЕДЕНИЕ	⇒	↓	↓
ЦЪРКОВЕН ПРИПЕВ НЕМСКИ ПРОМИШЛЕН КОМБИНАТ	⇒		СТОЛЕТИЕ ОПЕРА ОТ ЖУЛ ЛЕВИ	⇒	ДЪРЖАВА В АЗИЯ АМЕРИК. ФИЛМ СЪС С. СТАЛОУН МОХАМЕДАНСКИ ДУХОВНИК	⇒	↓	ГОДИШЕН СЕЗОН ФАЗА, СТЕПЕН	⇒
⇒		ГЕРОЙ НА Г. ДОНИЦЕТИ ОТ "ЛЮБОВЕН ЕЛИКСИР" СПОРТНА ЧАНТА	⇒ ↓	↓	↓	МЕХАНИЗЪМ, РЕГИСТРИРАЩ ВЪНШНИ СИГНАЛИ ГОТВАРСКА ПОДПРАВКА	⇒	↓	АНГЛ. ПОЕТ И ХУДОЖНИК (1834-1896)
ЧАСТ ОТ ГОДИНАТА ТЪРЖЕСТВЕНО ШЕСТВИЕ	⇒	↓		КЪСА ЛИРИЧНА ПОЕМА	⇒	↓	МОДЕЛ "ОПЕЛ"	⇒	
⇒			КАМЕНИСТ ВРЪХ	⇒	ОПРЕДЕЛЕНО КОЛИЧЕСТВО ОТ НЕЩО			ШВЕДСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР	⇒
ДВИЖЕНИЕ НА ОРЪДИЕ СЛЕД ИЗСТРЕЛ	⇒			УСЛОВЕН ПИСМЕН ЗНАК	⇒		ПАРИ, КОИТО СЕ СЪБИРАТ ОТ ЗРИТЕЛИ СЛЕД ПРЕДСТАВЛЕНИЕ	⇒	

РЕЧНИК:АДУР, КАВ, НАКАТ, ОПОЛЕ, ОСТ

ЕВЕЛИНА ТУМБЕВА

Отговори от миналия брой	Водоравно: Стефка Берова. Епилог. Олимп. Дом. Рад. "Аида". Оноре. Гамбит. Разрив. Ор (Боб). Тлака. Том. Ито (Сей). Джак. Ела. Мана. Аскет. "Лени". "Самара". Нал. "Камаро". Сек. Топка. "Иж". Апаратура. Клика. Гагат. Талант. Инсулт. Манекен. Мароко. Лев. Газ. Мол. Пелин. Сага. Рибарница. Иконом. Дани. Сеанс. Никопол. Еме (Анук). Ролка. Мила. Столетие. Аероб. Явор. Пат. Квинтет. Енева (Лили). Ади (Андре). "Чероки". "Аран". Лен. Мида. Аналогия. Обувки. Врат. Вакса. Лар (Питер ван). Нер. Арас. Трен. Рис. Каравела. "Илиада". Казак. Тарама. Аерон. Габен (Жан). Лала. Край. Ана. Титан. Ритуал. Метис.	Отвесно: Стоножка. Амарант. Дубликат. Елора. Магазин. Опи (Джон). Усаби. Ефир. Клапан. Биела. МВР. Зет. Кмет. Ератема. Метчик. Кана. Шап. "Ленор". Корсет. "Единак". Гали. Ателие. Икра. Ер. Сedaка (Нийл). Стан. Царево. Вратар. „Рома“. Сеул. Пано. Икар. Вали (Алида). Ромб. Макраме. Сладина. Ерат (Кристине). Имам. Анали. Кет. „Атала“. Тарт. Нат. Трик. Ареал. Рамка. Тарок. Онон. Острова. Арл. Бедро. Аплик. Нимб. Агаси (Андре). Ама. Кино. Оки. Еник (Леон). Лайм. "Лиаз". Снакс. Смолян. Ястие. Лирика. Аула. Павел. Арарат. Родители. Легло. Овеч. Едони. Гавот. "Жетва". Лоран (Пиер). Ананас.
--------------------------	---	---

АБОНАМЕНТ 2026

Днес в броя
Фонд „Научни изследвания“ отплати 22 успешни проекта в 11 области

АЗ-БУКИ
НАЦИОНАЛЕН СТАНДАРТИЗАН ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Наг 3100 зрелостници на допълнителна матура

2780 лв. за асистент във висше училище
Министерският съвет одобри хартиите на издръжка на учениците в общи 48 професионални магистратури

2780 лв. за асистент във висше училище
Министерският съвет одобри хартиите на издръжка на учениците в общи 48 професионални магистратури

2780 лв. за асистент във висше училище
Министерският съвет одобри хартиите на издръжка на учениците в общи 48 професионални магистратури

Изданията на „Аз-буки“	Цена за година
Български език и литература	55,65 лв. / 28,45 €
История	55,65 лв. / 28,45 €
Математика и информатика	55,65 лв. / 28,45 €
Педагогика	107,4 лв. / 54,9 €
Професионално образование	65,71 лв. / 33,6 €
Стратегии на образователната и научната политика	69,24 лв. / 35,4 €
Философия	40,68 лв. / 20,8 €
Обучение по природни науки и върхови технологии	69,33 лв. / 35,45 €
Чуждоезиково обучение	55,65 лв. / 28,45 €
Вестник „Аз-буки“	112 лв. / 57,25 €
Цена за година онлайн	
Вестник „Аз-буки“	95 лв. / 48,57 €

**Абонирайте се
В РЕДАКЦИЯТА
с отстъпка**

5%

от цената –
при **ТРИ**
и повече издания

10%

от цената –
при **ПЕТ**
и повече издания

15%

от цената –
за **ПЪЛЕН** комплект
от изданията

Контакти: София 1113,
бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5,
тел.: 0700 18466;
azbuki@mon.bg

www.azbuki.bg

Нов клон в дървото на живота

Изключително рядък и морфологично уникален едноклетъчен еукариот открит изследователски екип от Карловия университет в Прага. Solarion ariena хвърля светлина върху ранната еукариотна еволюция.

Изследването, публикувано в сп. „Нейчър“ (Nature), разкрива, че Solarion представлява новедефиниран тип и заедно с няколко загадъчни протистни линии образува изцяло нова еукариотна супергрупа (царство), наречена Disparia. Забележително е, че Solarion запазва характеристиките на митохондриите на предците, за които се смяташе, че отпадна са изчезнали, предлагайки безпрецедентен поглед върху биологията на ранните еукариотни клетки.

Едноклетъчният еукариот е открит в лабораторна проба от морски ресничести, за които учените са се грижели, откакто са ги събрали от хърватски води през 2011 г. Но едва когато ресни-

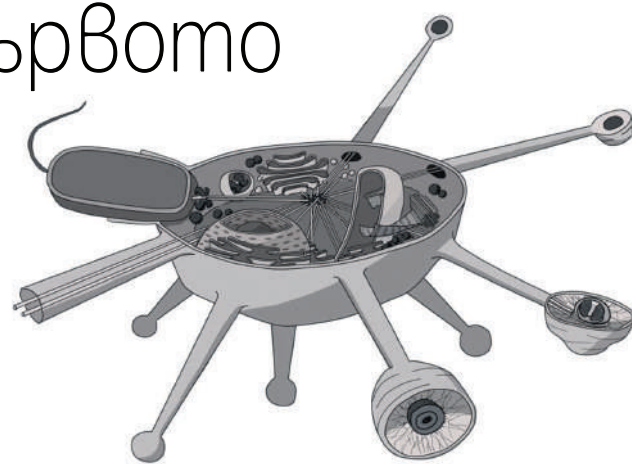
честите внезапно умират, учените забелязват това ново, мъничко същество, което са нарекли Solarion ariena.

„Този организъм ни позволява да нагнем в една много древна глава от клетъчната еволюция, която преди това можехме да реконструираме само косвено“, разказват биолозите Иван Чепичка и Марек Валт от Карловия университет, водещи автори на изследването.

Чрез геномно секвениране и обширни филогеномни анализи учени от Универ-

ситета в Прага и техни сътрудници в САЩ демонстрират, че Solarion не принадлежи към нито един признат преди това основен род от еукариотите. Досега е известен само един близък роднина – специфичният протист Meteoara sporadica.

Заедно те образуват нов тип, Caelestes, който, заедно с протистните типове Provora и Hemimastigophora, представлява новедефинираната еукариотна супергрупа (царство) Disparia.

Илюстрация Карлов университет – Прага

Енотите показват склонност към опитомяване

Ново проучване показва, че миещите мечки, живеещи близо до хора, показват физически промени, характерни за най-ранните етапи на опитомяване, подобно на предците на кучетата и котките.

Изследването, публикувано в списание Frontiers in Zoology, анализира близо 20 000 изображения на миещи мечки от континенталната част на Съединените щати. Учени, водени от Рафаела Леш (Raffaella Lesch) от Университета на Арканзас в Литъл Рок, откриват поразителна разлика: миещите мечки в градските райони имат по-къси муцуни от своите селски братовчеди.

По-късата дължина на муцуната е класическа физическа черта, свързана с така наречения „синдром на опитомяване“. Това е група от физически промени – включително променен цвят на козината, по-малки зъби, промени в ушите и опашката и промени във формата на черепа и лицето, които обикновено се появяват, когато животните станат по-кротки, толерантни и по-малко агресивни към хората.

Основният въпрос на Леш е дали просто живеенето в близост до човешки селища би могло да предизвика тези промени у неопитомения вид. Изследванията сякаш казват „да“ и тя посочва един прост фактор като ключов двигател: човешките отпадъци.

„Животните обичат боклука ни. Той е лесен източник на храна. Всичко, което трябва да направят, е да приемат нашето присъствие, да не са агресивни и след това могат да се възползват от това, което изхвърлим“, обяснява Леш.

В градска среда миещите мечки, които са по-спокойни и по-малко се страхуват от хората, са по-добри в достигането до най-лесния източник на храна – кофите за боклук, отколкото агресивните миещи мечки.

Според хипотезата за синдрома на опитомяването на невралния гребен награда за опитомяване, която се дава чрез храна, води до физически промени във формата на муцуната и лицето с течение на времето, твърдят изследователите.

„Би било подходящо и забавно, ако следващият ни опитомен вид са миещите мечки. Струва ми се, че би било забавно, ако наречем опитомената версия на миещата мечка „боклучава панда“, отбелязва Леш.

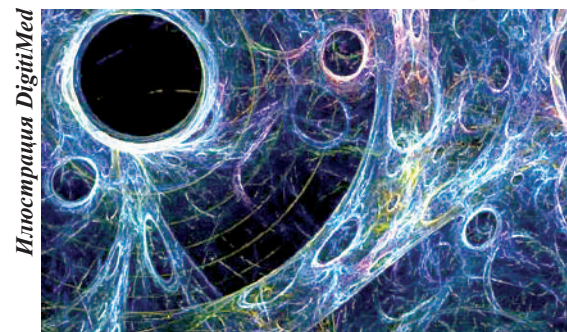
Изследването е забележително и с широкото участие на студенти – 16 колежани и докторанти в ролята на изследователи са посочени като съавтори на статията.

Изследователският екип работи по валидирането на базираните на фотографии измервания чрез 3D сканиране на колекцията от черепи на миещи мечки на Университета. Те разширяват обхвата и на проекта, за да изучат и други градски бозайници, като броненосци и опосуми.

Снимка Wikimedia

Загадъчната природа на тъмната материя

Илюстрация DigitMed

Близо 100 години след като роденият в България швейцарски астроном Фриц Цвики предполага съществуването на тъмната материя, космическият телескоп „Ферми“ на НАСА може би е предгославил първото пряко доказателство за нейното съществуване.

Тъмната материя е приблизително 27% от Вселената, но досега безвъзможно да се наблюдава директно. Тя не взаимодейства с електромагнитното излъчване – нито абсорбира, нито отразява, нито излъчва светлина. Учените могат да я наблюдават само индиректно чрез гравитационните ефекти. Астрономите са изчислили, че всички големи галактики са вградени в огромни ореоли от тъмната материя, които се разширяват далеч отвъд границите на видимата материя в галактиките.

Съществува възможност, която би довела до появата на светлина от тъмната материя. Ако частиците на тъмната материя се „анихилират“, когато се срещнат и взаимодействат, подобно на това, което правят материята и нейният аналог антиматерия, тогава това би трябвало да произведе дъжд от частици, включително

фотони от гама-лъчи, които, макар и невидими за нашите очи, биха могли да бъдат „видени“ от чувствителни космически гамалъчеви телескопи. Една от предложените „самоанихилиращи се“ частици, за които се предполага, че съставляват тъмната материя, са така наречените „слабо взаимодействащи масивни частици“, или WIMP (Weakly Interacting Massive Particles).

Екип от изследователи, ръководен от професор Томонори Томани от Катедра по астрономия в Токийския университет, с помощта на космическия апарат „Ферми“ търси такива улики от гама-лъчи в регионите на Млечния път. Там би трябвало да се събира тъмната материя в центъра на нашата галактика.

Проф. Томани открива гама-лъчи с енергия от 20 GeV (или 20 милиарда електронволта, изключително голямо количество енергия), образувачи структура, подобна на ореол, към центъра на Млечния път. Наблюдаваният енергиен спектър е в съответствие с радиацията, предсказана от аниhilацията на хипотетичните WIMP частици с маса приблизително 500 пъти по-голяма от тази на протона.

Проект

за концепции за промяна
на учебните програми
за прогимназиален
и гимназиален етап
част I

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

48

4 – 10 декември 2025 г.

Концепция за
промяна на учебните
програми по
**БЪЛГАРСКИ
ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

стр. **II**

Концепция
за промяна на
учебните
програми по
**ИСТОРИЯ И
ЦИВИЛИЗАЦИИ**

стр. **V**

Концепция за
промяна на учебните
програми по
**ХИМИЯ И
ОПАЗВАНЕ НА
ОКОЛНАТА СРЕДА**

стр. **VIII**

Концепция за
промяна на учебните
програми по
**БИОЛОГИЯ
И ЗДРАВНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

стр. **X**

Концепция
за промяна
на учебните
програми по
ФИЛОСОФИЯ

стр. **XIV**

КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПРОМЯНА НА УЧЕБНИТЕ ПРОГРАМИ ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

1. Необходимост от промяна

Обучението по *български език и литература* (БЕЛ) е насочено към формирането на **езикова грамотност**, развитието на **комуникативна компетентност** и **устойчива мотивация за четене** и негова основна цел винаги са били формирането на **патриотични нагласи**, развиването на **граждански компетентности**, възпитанието в **човешки добродетели**. Това е учебният предмет, който в най-голяма степен носи отговорност за утвърждаването на **националната и европейската ни идентичност**, за изграждането на **устойчива ценностна система**, за възпитаването на граждански активни и отговорни личности, уважаващи културното и литературно-историческото наследство на България и на света. Ето защо ключов ангажимент на преподаването му е създаването у учениците на активно отношение и творчески нагласи към света. Тяхната готовност да го обновяват, зависи от начините, по които схващат мястото на човека в него, затова и педагогическите усилия е необходимо да се фокусират именно върху способността на младите хора **да разбират света и човека**.

Действащите програми по БЕЛ **не отговарят в очакваната степен** на изискванията на динамично променящия се съвременен свят, в който за пълноценна социална и професионална реализация са нужни функционална грамотност, социално-емоционална интелигентност и трайна мотивация за учене. В обществения прочит те изглеждат центрирани предимно **върху специфичните** за предмета знания, което е една от причините за **неудовлетворителното равнище на грамотността** по четене, изискваща по-целенасочено формиране на умения за извличане, осмисляне и тълкуване на информация и за критическа оценка на посланията на текст.

С навлизането на дигиталните технологии и изкуствения интелект (ИИ) е все по-ясно, че **базовата грамотност не е достатъчна**, нужно е целенасоченото ѝ надграждане за придобиването на функционална в комбинация с дигитално-медийна грамотност и на социално-емоционални умения. Използването на технологиите и ИИ в образователния процес трябва да е балансирано, доколкото чрез тях намират почва дезинформацията и пропагандата, те влияят върху човешката психика (способността за емпатия и съпричастност) и върху човешкия интелект (способността за концентрация, за конструиране на памет, за критическо четене), променят формите на комуникация и характера на социалните отношения и проблематизират самата идея за учене, създавайки усещането, че всяко знание във всеки момент е лесно достъпно. В този контекст **пасивно запаметената** информация и решаването на **рутинни комуникативни задачи** стават **все по-малко значими**, а уменията за критическо мислене, способността за самообучение и адаптиране – все по-важни за успешен живот и благополучие.

Изхождайки от предпоставката, че наред с традиционните ценности, култивирани чрез езиковото и литературното обучение, и човешката интелигентност е ценност, която трябва да бъде съхранявана и развивана в условията на отговорно, критично и етично интегриране на ИИ в образованието, обучението по БЕЛ полага като своя първостепенна обществена задача **стимулирането на учениците към интелектуална, морална и емоционална ангажираност** със света по пътя на разбирането на споделения чрез текстове културен опит. **Изкуственият интелект**, като инструмент в подкрепа на активното учене, персонализираното обучение, проследяването на индивидуалния напредък на учениците, може да е ефективен само ако се работи успоредно и за **съхраняването и развиването на способностите, присъщи на естествената интелигентност**, в т.ч. и чрез **творчески задачи** за създаване на художествени текстове, културни продукти (видеа, клипове и под.).

2. Акценти в предлаганите промени

Овладеяването на книжовния български език и опознаването на българската литература като предпоставки за пълноценно личностно развитие и за осъзнаване на националната идентичност, развиването на комуникативната компетентност (включваща умения и нагласи за ефективно слушане и говорене, четене и писане), основополагаща и интегрираща всички останали, изграждането на читателска култура и развиването на умения за интерпретация и съпоставка на нехудожествени и художествени текстове са сред вътрешноприсъщите цели на обучението по БЕЛ. Те обаче се нуждаят от надграждане със социално-емоционална, гражданска и дигитално-медийна компетентност, насочени към формиране на **умения** за извличане, анализиране, тълкуване и критично оценяване на информация с цел вземане на информирани решения и предпазване от дезинформация, към развитие на **критическо мислене**, към нагласата за **творчество** и опознаване на различни начини за употреба на словото при изграждане на собствени текстове и културни продукти.

За това може да спомогне разработването на **по-рамкови учебни програми**, което ще позволи:

- **съчетаването** на специфични за предмета и преносими компетентности и адаптирането им към **специфичните потребности** на учениците;
- акцентирането върху **процедурните знания** (знания за това *как се прави*);
- **балансирането** на учебното съдържание по класове;
- включване на **конкретни методически насоки** за ефективното прилагане на програмите,

както и на **дескриптори**, ориентирани към различните нива на постигане на най-значимите очаквани резултати, които да подпомагат вътрешното оценяване и да гарантират неговата обективност и съпоставимост на оценките.

В частта *български език* е нужен акцент върху:

- **превърщането на лингвистичните знания в комуникативни умения;**
- **формирането на ценностни нагласи към родния език;**
- **разнообразяването на използваните текстове като съдържание, функции и жанр,** в които информацията е сравнително по-сложно организирана.

В частта *литература* фокусът трябва да е върху:

- **уменията за интерпретиране на художествените текстове в тяхната взаимосвързаност с културата;**
- **формирането на нагласи за четене и на ценностно отношение към националната литература;**
- **по-добър баланс** в учебното съдържание между задължителни за изучаване и избираеми текстове, между произведения на националната и световната литература, на класическата и съвременната литература, подбрани съобразно възрастта и интересите на учениците;
- **съчетаването на историческия и тематичния принцип** в структурирането на учебното съдържание за постигане на баланс между изграждане на историческа представа за **литературните процеси** и развиване на **умения за съпоставително четене** на художествени текстове.

В обучението по БЕЛ се преосмисля понятието **четене**, разбирано **не само като техническо умение**, а и като умения за откриване, извличане, преобразуване и интерпретиране на информация от нехудожествен и художествен текст, **мотивацията** за което в съвременния информационно претоварен свят изисква специална грижа.

За формирането на тези умения е нужно стимулиране на активността, диалогичността и любопитството към света в неговата сложност чрез **нови педагогически подходи**.

1. Създаване на **реалистични и отворени за откривателство и творчество социално-комуникативни ситуации**, които събуждат любопитството/интереса на учениците и така ги мотивират да **участват активно** в учебния процес.
2. **Формулиране на теми на уроците и на въпроси/задачи като проблем и/или като метафора, за да се провокират когнитивната и социално-емоционалната активност на учениците.**
3. **Конструиране на знанията във и чрез правене и преживяване** – чрез групова или екипна работа, дискусии, дебати, въвеждане на нови перспективи към темата/проблема, създаване на връзки – между вече усвоени и нови знания, с извънпредметния и с житейския контекст.
4. **Практическо прилагане (използване) на конструиранията знания** – осигуряване на достатъчно време за осъществяване етапите на формиране на умения (мотивиране за усвояване на уменията, изпробване на различни пътища към постигане на целта, прилагане на уменията в нови/нестандартни и постепенно усложняващи се разнообразни социално-комуникативни ситуации, самонаблюдение и самоконтрол от страна на учениците, насърчаване на активността и усилията и търпеливо изчакване от страна на учителя на постигането на високи резултати).
5. **Провокиране на критическа рефлексия и саморефлексия, вкл. върху процеса на постигане на целта, и (само)оценка, за да се осмислят знанията на процедурно равнище и да се овладеят стратегии за учене.**

Успоредно с образователните цели обучението по БЕЛ реализира и **възпитателни цели**. С оглед на по-целенасоченото формиране и утвърждаване на **национално самосъзнание и родолюбиво чувство на национална принадлежност** в обучението се подчертават достойнствата на българския език и литература, богатите им изразни възможности, уникалните им характеристики в контекста на други езици, литератури и култури, ролята им за опазване идентичността на българския народ във времето и приносът им към културното многообразие на Европа и света. Чрез **естетически отзивчивото четене – съпреживяване** на художествените произведения, разкриващи многообразния човешки опит, **учениците** развиват социално-емоционалната си чувствителност и **нагласи** за емпатия и за критична преценка на човешките действия и преживявания, за съчувствие и толерантно отношение, за съпричастност и адекватно поведение и действие и в крайна сметка, се учат **как да бъдат добри хора**.

3. Акценти в учебното съдържание

Глобални области	Характеристика	Прогимназиален етап	Първи и втори гимназиален етап
Езикова компетентност	Овластяване на нормите на българския книжовен език	Овластяване на основните книжовноезикови норми и умения за самостоятелното им и независимо прилагане в реални ситуации и различен контекст. Развитие на функционална грамотност чрез работа с многообразни като съдържание, функции и жанр текстове, в които информацията е сравнително по-сложно организирана. Възприемане на българския език като ценност, допринесла за съхраняване на българската идентичност.	Използване на езика по ясен и убедителен начин. Овластяване на умения за диалог, аргументацията и ефективната комуникация в различни ситуации на общуване. Етично, отговорно и осъзнато общуване на родния език в различните му форми. Разбиране, споделяне и критично оценяване на различни от собствената гледни точки в различни комуникативни ситуации.
Литературна и културна компетентност	Интерпретиране на представителни за българската и световната литература текстове	Изграждане на умения за работа с текст чрез представителни за българската и световната литература текстове. Ситуиране на изучаваните текстове в културния контекст на създаването им и в диалога им с други изкуства. Потребност от четене на художествени текстове като път към разбиране на себе си и на другите. Осъзнаване на художествената и културната ценност на българската литература и на културното многообразие.	Разбиране и интерпретиране на произведения от българската и световната литература в културно-исторически и съвременен контекст и съобразно жанровите и тематичните им характеристики. Разбиране и осмисляне на начините, по които литературният текст формира определени модели на идентичност. Свързване на литературния текст с понятия, теми и идеи от философията, историята, изкуствата, религията и психологията. Възприемане на четенето като път към себепознание, личностно развитие и осмисляне на света.
Социално-емоционална и гражданска компетентност	Изграждане на културна грамотност и социално-емоционална и гражданска компетентност	Пълноценно общуване с художествени и нехудожествени текстове. Четене с емпатия на художествен текст. Потребност от четене на художествени текстове като възможност за съпреживяване на емоции и гледни точки, различни от собствените. Разрешаване на конфликтни ситуации по гравивен начин. Ценностно отношение към националната принадлежност в контекста на културното многообразие.	Интелектуална, морална и емоционална ангажираност със света по пътя на разбирането на споделяния чрез текстове опит. Аргументирана позиция и конструктивни решения по интерпретирани в текстове конфликти, породени от различия в обществото и от нарушаване на основни човешки права. Пълноценно участие в различни форми на социална комуникация и способност за изразяване на себе си и разбиране на другите. Осъзнаване и активно отстояване на ценностите на демократичното гражданско общество и принципите на хуманизма.

Дигитална и медийна компетентност	Формиране на отговорно и критично отношение към общуването в дигитална и медийна среда	Различаване на информация и дезинформация. Отговорно общуване в дигитална среда и използване на ИИ като помощник в ученето. Критично отношение към източници на информация и инструменти на познание (в т.ч. и цифрови) и ефективно използване на надеждните измежду тях.	Анализ и оценка на достоверността на медийно съдържание и източници с цел различаване на факти от мнения и интерпретации и разпознаване на внушения, стереотипи, подвеждащи послания и емоционални манипулации. Създаване и споделяне на дигитално съдържание и мултимедийни продукти съобразно принципите на дигиталната безопасност, авторското право и онлайн етикета. Критично, етично и отговорно използване на ИИ и дигитални технологии като подпомагащи инструменти за активно и самостоятелно учене.
-----------------------------------	--	---	---

4. Методи и форми на оценяване

Фокусът при оценяването се измества към **формиращото оценяване** и към **оценяване на уменията** на учениците, на това, което могат да направят с наученото, т.е. на **функционалната им грамотност по четене**. Това предполага разнообразяване на видовете задачи, в т.ч. и на задачите в НВО и ДЗИ, чрез включване на задачи върху неизучаван текст, създаване на текст при изпълнение на творческа задача, задача с конкретна комуникативна цел и задача за аргументация в зависимост от спецификата на формата.

5. Очаквани резултати от промените

Като резултат от предлаганите промени се очакват развити умения за извличане, анализиране, тълкуване и критично оценяване на информация от нехудожествени и художествени текстове (в т.ч. и дигитални и медийни) с цел вземане на информирани решения и предпазване от дезинформация и манипулация. Очакват се също **формирани читателска култура, интерес и положителна ценностна нагласа към различни литературни, културни и исторически контексти** като основа за изграждане на личностна, национална и европейска идентичност. Друг очакван от промените резултат са развити **културно любопитство, въображение и нагласа за творчество** въз основа на опознати различни начини за употреба на словото, на дигиталните технологии и на ИИ при изграждане на собствени текстове и културни продукти.

КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПРОМЯНА НА УЧЕБНИТЕ ПРОГРАМИ ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИИ

1. Необходимост от промяна

Учебният предмет *история и цивилизации* по традиция заема ключова роля за постигане на голяма част от основните цели на училищно образование, в т.ч. интелектуалното, емоционалното и личностното развитие, придобиване на социални, граждански и културни компетентности, познаване на националните, европейските и световните културни ценности и традиции, формиране на толерантност и уважение към различието – езиково, етническо, национално, културно и религиозно.

На него обаче се възлага в най-голяма степен **съхраняването и утвърждаването на националната и европейската ни идентичност, изграждането на устойчива ценностна система, възпитаването на граждански активни и отговорни личности, зачитащи културното и историческото наследство на България и света.**

В действащите учебни програми тези цели са заложили и като цяло се оценяват от учителите като работещи. Но **стремежът им към пълнота и изчерпателност в съдържателен план** пречи на осмислянето на историческите процеси в цялост и **провокира заучаване**, а не мислене, което дава основание за определяне на предмета като „разказвателен“.

Използването на репродуктивен подход без фокус върху работата с исторически източници в преподаването не подкрепя развитието на критическо мислене и отношение, в т.ч. и категоричното осъждане на редица негативни явления в националната ни история.

Недостатъчно ефективно се осъществяват и връзките с останалите предмети и предметни области като български език и литература, обществени науки, изкуства, което създава **усещане за фрагментарност** и не позволява свързването на локално, национално и глобално, минало, настояще и бъдеще, история, икономика и култура, личност и исторически процеси.

В допълнение **фокусирането предимно върху политическите** аспекти на историята измества вниманието от значими стопански и духовни промени и **не позволява** да се очертае влиянието на науката, техниката и технологиите върху всекидневието и развитието на обществото.

2. Цели, посока и същност на промяната

Настоящият документ очертава посоката на промяна в обучението по *история и цивилизации*, така че то да съчетава фундаменталните знания с развитие на критическо мислене и с активно участие. В основата стои разбирането, че без стабилна база от знания не може да има критично мислене. В този смисъл **се запазват традиционните исторически периоди** и теми в тяхната хронологическа последователност и надграждане – история на древните цивилизации, Средновековието, Българското възрождение, новата и съвременната история, както и **акцентите върху националната история**.

В същото време от новите учебни програми се очаква да:

- са по-рамкови, да задават **единни** за образователните етапи **глобални области и най-значимите очаквани резултати** по теми, без да ограничават избора на методи, средства и ресурси и възможността за адаптиране на учебното съдържание спрямо интересите и потребностите на учениците;
- да създадат условия за **количествена оптимизация** на учебното съдържание, като ограничат **обема на фактологичните знания** и осигурят оптимален баланс между знания, умения и нагласи **с превес на уменията и нагласите**; така ще се осъществят приоритетните цели на предмета, ще се отговори на съвременните предизвикателства на средата – глобализация, дигитализация, културно многообразие и бързо развиващи се технологии, и ще се отчетат особеностите на новите поколения, за които информацията е винаги на един клик разстояние;
- да изместят акцента **от формалното възпроизвеждане** на исторически факти в тяхната хронология **към осмислянето и анализа на историческите процеси**, към възприемане на историята не просто като последователност от факти, а като източник на разбиране на културните взаимодействия и моралните уроци на миналото, като **инструмент за разбиране на настоящето и за изграждане на бъдещето**;
- да показват **света и обществото в тяхната цялост**, да подпомогнат разбирането на **взаимовръзките** между локално, национално и глобално, между отделната личност и историческите процеси и да свържат *история и цивилизации* с другите учебни предмети чрез извеждане на общественозначими теми и проблеми;
- да позволяват ефективна интеграция на **обучението с реалния живот** и да префокусират обучението **от политическите към икономическите и културните аспекти** на историята, което ще изпълни със смисъл и понятието „цивилизации“, изведено в названието на предмета;
- да насърчават учениците да задават въпроси, да **изследват различни гледни точки** и да разбират историята като динамичен процес, в който човешките решения имат значение, да проявяват **критично отношение** при работа с исторически източници;
- да насочват към **категорични оценки на личности, събития и процеси**, подкрепящи цивилизационния избор, направен от България, в т.ч. **осъждането на негативни явления**;
- да **възпитават**, като подкрепят развиването на емоционална интелигентност, емпатия, толерантност, уважение и гражданска отговорност;
- да насочват учителите към прилагане на разнообразни **методи на обучение** – дебати, симулации, проекти, изследователска работа, проектна дейност, ролеви игри, анализ на исторически източници, провеждане на уроци в музеи и на исторически места. В подкрепа на обучението естествен съюзник за визуализация и интерактивно учене са дигиталните технологии и изкуственият интелект;
- чрез извеждането на ясни, измерими и ключови очаквани резултати да зададат **параметрите за разработване на учебници** и образователни материали, подчинени на приоритетните цели на предмета, и да дадат сигнал, че учебникът по *история и цивилизации* е предназначен за ученика и има задача да го научи да търси информация, да мисли критично и да действа отговорно.

Промяната на учебните програми ще наложи промяна и на държавните образователни стандарти за общообразователна подготовка, преосмисляне на съдържанието на профилираната подготовка, промяна на изискванията за създаване и одобряване на учебници, разработване и споделяне на образователни ресурси. И преди всичко – първоначално обучение и последваща квалификация на учителите да работят с новите учебни програми и да прилагат по-разнообразни методи, технологии и инструменти.

3. Съдържателни акценти

Глобална област	Характеристика	Прогимназиален етап	Първи гимназиален етап
Фундаментите на съвременния свят	Хронологично представяне на цивилизациите, държавите, формите на държавно управление и видовете власти; стопански, политически и духовни промени.	Древни цивилизации, Средновековие. Основни моменти от националната история. Синхронност или асинхронност между събития; хронологични и пространствени ориентири на исторически събития; причини и последици за значими събития в световната и българската история.	Нова и съвременна история. Българска история. Връзка между политически, стопански, идейни и социални промени. Основни политически възгледи и модели на управление. Възникване и дейност на различни институции. Хронологични и/или пространствени ориентири при обяснение на териториални и/или обществени промени. Мястото на България в значими исторически процеси.
Национално и световно историческо наследство	Паметници на националната и световната култура; световни религии и техните основни елементи; взаимни влияния между традициите и културите.	Значими паметници на националната и световната култура. Религии и техните основни елементи. Принадлежност към общност въз основа на езика и на религията. Взаимни влияния между култури.	Културно-исторически паметници със световно значение. Традиции, принадлежащи на различни култури. Синхронност или асинхронност в културното развитие на различните общества. Национални и европейски приноси в световното културно наследство.
Човекът в историята	Личности и общества; различия и начин на живот; вярвания и ценности в различните исторически епохи; влияние на науката, техниката и технологиите върху всекидневието и развитието на обществото.	Взаимовръзката между природните условия и обществения живот. Устойчивост и промени в начина на живот през различните исторически епохи. Идеи за значими обществени промени. Влиянието на технически и научни постижения върху всекидневния живот.	Правата и свободите на гражданите в различните общества. Различия в начина на живот, в религиозните вярвания и в ценностите на отделни общества. Идеи и действия на личности в историята. Социални и икономически последици от открития в областта на науката, техниката и технологиите.
Източници на историята	Видовете исторически източници и работата с тях; умения за търсене, обработка и оценка на информация и за създаване на ученически исторически текстове.	Видове исторически източници. Работа с писмени документи, карти, изображения, схеми, диаграми. Различия или съвпадения при описание на едни и същи събития в различни източници. Кратък и разширен план, писмено описание на значима историческа личност, кратък писмен отговор на исторически въпрос със зададени опори. Търсене и подбор на информация по зададени показатели чрез ИКТ и ИИ.	Критично отношение при работа с различни исторически източници. Исторически факти и интерпретации за тях. Писмен текст по зададен исторически проблем и/или върху исторически източници. Оценка на информация, получена чрез ИКТ и ИИ.

4. Специфични методи и форми на оценяване

Оценяването включва както традиционни форми, така и разгръщане на ролята на формиращото оценяване, което позволява отчитане на участието, инициативността, сътрудничеството, използване на портфолио, проследяващо развитието на ученика, постижения и трудности, прилагане на самооценка и оценка от връстници в помощ на саморефлексията.

Предвижда се допълване на всяка учебна програма с дескриптори, ориентирани към различните нива на постигане на най-значимите очаквани резултати, които да подпомогнат вътрешното оценяване и да гарантират обективност и съпоставимост.

5. Резултати от промяната

Чрез новите учебни програми ще се постигне по-високо ниво на историческа грамотност и разбиране на глобалните процеси, развитие на аналитично и критическо мислене, умения за работа в екип, комуникация и представяне на идеи, засилен интерес към националното и световното културно наследство. В дългосрочен план се цели учениците да излизат от училище не просто с познания по история, а като граждани, които разбират миналото, ценят настоящето и участват отговорно в бъдещето.

КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПРОМЯНА НА УЧЕБНИТЕ ПРОГРАМИ ПО ХИМИЯ И ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

1. Необходимост от промяна

Настоящите учебни програми по *химия и опазване на околната среда (ХООС)* се нуждаят от промяна. Това показват български и международни изследвания, свързани с постиженията на учениците и с тяхната функционална грамотност. Съдържанието е обвързано със **специфичното химично научно знание**, но липсата на достатъчно насоченост към неговото приложение и връзката му с другите природни науки, математиката и технологиите затрудняват учениците в когнитивен и в мотивационен аспект.

Стремежът към **пълнота и изчерпателност** на учебното съдържание **затруднява осмислянето на научното познание** и пречи да бъде разбрана **практическата му значимост**. **Фокусът върху знанията** за вещества, тяхната класификация, върху анализа на строежа и свойствата им и върху процесите, които протичат между тях, предполага използване на химична символика (химични знаци, формули, уравнения) и алгоритми за решаване на задачи, но създава у учениците усещане за самоцел, без отговор как това знание намира място в тяхната практика и има значение за тяхното собствено развитие. В резултат обучението е подчинено на **репродукцията** на готови знания **без достатъчно разбиране** на закономерностите и процесите.

2. Цел и посока на промяната

Бързият технологичен напредък, глобалните екологични проблеми и необходимостта от устойчиво развитие изискват **преосмисляне на обучението по ХООС** с цел възприемане на процесите и явленията в заобикалящия ни свят в тяхната **взаимосвързаност и цялост**, придобиване на **функционална грамотност** в областта на природните науки и в частност на химията, практическа насоченост и способност за прилагане на знанията в **реален житейски контекст**, формиране на **отговорно отношение** за опазване на околната среда, възпитаване на образовани, мислещи и отговорни граждани, способни да вземат информирани решения в полза на обществото и природата.

За да отговаря учебният предмет на нуждите на XXI век, е необходимо да се предприемат целенасочени **промени в съдържанието и методиката** на обучението в няколко основни посоки.

На първо място, **количествена оптимизация** на учебното съдържание, която предполага **ограничаване обема на фактологичните знания** и осигуряване по-добър баланс между знания, умения и нагласи с **превес на уменията** и нагласите. Тя може да се постигне чрез преместване на фокуса от класификацията на химичните съединения върху класификацията на химичните елементи и на простите вещества, техните свойства, значението им за живите организми и практическото им приложение чрез **реорганизация на теми и понятия**, чрез **намаляване дълбочината** на темите от учебното съдържание, **по-глобално** представяне на очакваните резултати и **съкращаване броя на понятията**.

В същото време, намаляването на обема на учебното съдържание следва да бъде балансирано с **добавяне на актуални** научни и технологични постижения – „зелени химични технологии“, нанотехнологии, възобновяеми енергийни източници и опазване на природните ресурси. Разбирането, че химията е свързана с устойчивото развитие, предполага обогатяване на знанията и уменията, свързани с кръговата икономика, управлението на отпадъците и екологичната отговорност.

Решаването на количествения проблем, свързан с големия обем репродуктивно знание, очертава необходимостта и от **съдържателна промяна** в учебните програми по *ХООС* и изместване на фокуса в тях **към изпълнение на практически дейности**, чрез които по-лесно да се разбират и овладяват сложни понятия, теории и закономерности. Специфичните за учебния предмет знания за строежа,

свойствата и взаимодействията на веществата ще се разглеждат през призмата на тяхната практическа приложимост и значимостта им за устойчивото развитие.

Съдържателната промяна предполага разнообразяване на методите, формите и подходите на преподаване и учене чрез прилагане на **изследователски и проектно базиран подход**, **проблемно ориентирано** обучение, практически занятия с експериментална насоченост, изследване чрез експеримент, хипотези и доказателства, използване на химична символика, модели, микроскопски и символни представяния, което създава възможност учениците да разбират практическата приложимост на предмета и да развиват експериментална сръчност при изработване на модели и опитни установки.

Учебното съдържание следва да **акцентираща върху процесите** и тяхното представяне чрез модели, таблици, тълкуване на данни и изображения. Формирането на **универсални умения**, като работа с данни, анализ на информация, оценяване на достоверността на източниците, използване на електронни симулации, вкл. и ИИ, създаването на мултимедийни продукти могат да допринесат не само за разбиране приложимостта на специфичните за предмета знания, но и да го направят интересен и полезен за учениците.

Наред с това от съществено значение е чрез учебната програма да се подчертае **връзката между химията и здравето, икономиката, енергията и климата**. Въвеждането на **интегрален учебен практикум Природни науки** в избираемите часове е свързано с по-добрата подготовка на учениците за живота и за променящите се професии – придобиване на компетентности за успешен живот и осигуряване на благополучие.

Задачата за изграждане на **научно грамотни** и иновативно **мислещи граждани**, адекватни на предизвикателствата на новото време, не може да бъде реализирана, без обучението да създава контекст за развитие на **ценности и нагласи** за отговорно поведение за **опазване на околната среда, устойчиво развитие, лично и обществено здраве**. Затова учебното съдържание по **ХООС** трябва да насочва учениците към формирането на екологична и гражданска култура, а обучението да **възпитава** в добродетели.

Важно е **в насоките за учителя** да се конкретизират методите, формите и подходите на преподаване и учене, поставяйки акцент върху разбирането на процесите и явленията, а наред с това да се стимулират инициативи за **участие на учителите в научни, екологични и STEM проекти**, което ще повиши авторитета и ефективността на преподаването.

3. Съдържателни акценти

Глобална област	Характеристика	Прогимназиален етап	Първи гимназиален етап
Класификация на веществата и номенклатура	групиране и систематизиране на простите вещества според техния строеж и свойства; наименоуване на химични вещества и съединения; химични формули	чисти вещества и смеси, видове вещества по състав, метали и неметали, химична символика и номенклатура, Периодична таблица	химични елементи и прости вещества; основни класове неорганични вещества и органични съединения; връзка на свойствата на химичните елементи с мястото им в Периодичната таблица; вещества, системи и процеси по различни признаци
Строеж и свойства на веществата	вътрешната структура на атомите и молекулите; връзки състав – строеж --свойства	атоми, йони и молекули; свойства на водата и на съставните части на въздуха; свойства на кислород, водород и желязо; свойства на метали, неметали и техни съединения	строеж на електронната обвивка на атомите; строеж на прости вещества, неорганични и органични съединения; състав, строеж и свойства на веществата; процеси, протичащи в различни системи
Значение на веществата за опазване на околната среда	роля на химичните вещества в природата, върху човешката дейност и околната среда; екологични последици от използването на химични вещества и технологии; безопасно и рационално приложение на химията в живота и индустрията	вещества със значение за човека и тяхното приложение; замърсители – въздействие върху околната среда и човека; дейности за опазване на природата и здравето на човека	въздействие на вещества върху здравето на човека и природата; връзка между свойства на веществата и практическото им приложение; биологични функции и значение на химичните вещества и съединения; устойчиво развитие, екологични проблеми; оценка на информация

Химични процеси	видове химични процеси; признаци и условия за протичането им; изготвяне на хипотеза за възможност за протичане на химични реакции	признаци и условия за протичане на химични процеси; видове химични процеси; модели на химични процеси; скорост на химичните процеси; химични уравнения на процеси	химични процеси с важни за практиката прости вещества; характеристики на химичните процеси; графики, таблици, диаграми и модели; анализ на информация, вкл. и чрез ИИ; извеждане на хипотеза, формулиране на извод
Експеримент, изследване и изчисления	експеримент, наблюдение и анализ на резултати; методи за измерване, изчисляване и интерпретиране на химични данни	измерване на обем, маса и температура; разделяне на смеси; изследване на разтворимост на веществата; експерименти по дадена инструкция и самостоятелно планиране; изчислителни задачи, графики, таблици и диаграми, свързани с практиката и ежедневието	планиране и провеждане на експерименти; протокол от експериментална работа; представяне и интерпретиране на модели, графики, таблични и експериментални данни; практически изчислителни задачи; дигитални ресурси, вкл. използване на ИИ за търсене на информация за химични процеси и обекти и на различни приложения за представяне на качествени и количествени данни

4. Специфични методи на обучение и оценяване

Специално място в обучението по ХООС ще заема експерименталната работа (лаборатория, учебна екскурзия, виртуални експерименти и др.), самостоятелната работа на учениците за решаване на проблеми и казуси и екипната работа по експеримент или проект. Оценяването на експерименталната работа, базирано на критерии, вкл. и такива за самооценка, ще бъде от ключово значение.

С допълване на новите учебни програми с дескриптори за нивата на ученическите постижения ще бъде улеснен процесът на обективно оценяване и ще се постави акцент върху **формиращото оценяване** на развитието на ученика спрямо предишните му постижения.

5. Очаквани резултати от промяната

Краткосрочните очаквани резултати от промяната са свързани с повишаване на интереса при изучаването на учебния предмет химия и опазване на околната среда при учениците и по-добро кариерно ориентиране, разбиране на природата в нейната цялост и взаимовръзка за устойчиво развитие и здравословен начин на живот.

В дългосрочен план съвременните предизвикателства пред човечеството, освен определени научни и технологични решения, ще изискват решения и по отношение на техните ползи за него и свързаните с това етични въпроси. И химичното образование трябва да подготви учениците да изградят точност, целеустременост, вътрешна дисциплина и научна почтеност, любознателност, креативност, здравословен скептицизъм, обективност, устойчивост, отговорност, за да формират своята етична позиция в живота.

КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПРОМЯНА НА УЧЕБНИТЕ ПРОГРАМИ ПО БИОЛОГИЯ И ЗДРАВНО ОБРАЗОВАНИЕ

1. Необходимост от промяна

Учебният предмет *биология и здравно образование* заема особено място в училищното обучение, защото се отличава с подчертано **междупредметния си характер**, интегрирайки знания от другите природни науки (екосистеми, биохимични процеси, енергетика на биосистемите), но преди всичко със **съчетаването на биологичен компонент**, насочен към изучаване на живите структури и процеси, и на **здравно образователен компонент**, свързан с грижата за физическото и психичното здраве, превенцията и хигиената.

В стремежа си за **пълно и последователно представяне на науката** настоящите учебни програми се **фокусират** главно **върху знанията** – за строежа, функциите и развитието на организмите, върху еволюцията и наследствеността, **без** да създават достатъчно условия за **разбиране на биологичните процеси** на различните нива – молекулярно, клетъчно, организмено, екосистемно, и за **осъзнаване**

на мястото на човека в биосферата и взаимовръзките между живи организми и околна среда. Така обучението остава абстрактно и фрагментарно, нерядко превръща предмета в „разказвателен“ и пречи на формирането на научна грамотност – умения за наблюдение, експериментирание, анализ и интерпретиране на данни.

Предимно фактологичен е и акцентът върху здравното образование, като обучението е насочено към анатомия и физиология и **недостатъчно** се работи за **формиране на позитивни здравни навици** – хранене, движение, психично здраве, превенция на зависимости, както и за осъзнаване на факторите, влияещи на здравето – генетични, социални, поведенчески, екологични.

Наред с тези съдържателни проблеми учебните програми по *биология и здравно образование* страдат от **количествена претовареност**, наличие на **излишна фактология**, която превръща учебния предмет в нежелан и неприменим. Монотонни и с остарели методи на преподаване – лекции и разглеждане на готови решения, те не насочват към проектна работа и активно учене. Това води до **ниска мотивация и повърхностно усвояване** на знанията.

2. Цели, посока и същност на промяна

Търсенето на по-ясна връзка на обучението с реалния живот и глобалните предизвикателства, наред с постоянното развитие на биологичната наука и научното мислене и с навлизането на новите технологии пораждаат нужда от промяна на учебните програми по посока на **преосмисляне** на учебното съдържание, **разнообразяване** на методите, **преодоляване на фактологическата претовареност**, обвързаност на изучаваните знания с **практическата им приложимост**, стимулиране **развитието на логическото и критичното мислене** и реализиране на **възпитателни цели**, като се запазят фундаменталните основи на науката и се гарантират нужната приемственост и спираловидно надграждане.

Първостепенна задача при оптимизирането на учебните програми по *биология и здравно образование* е **намаляването на обема и дълбочината** на биологичното познание. Това може да се постигне чрез **обединяване на близки теми**, напр. психично здраве и емоционална грамотност, хранене и хигиена на хранене, поддържане на правилен ритъм на храненията и осъзнат контрол върху количеството и качеството на приетите вещества, разпознаване и поведение при зависимост чрез **премахване на дублиращи се факти**, чрез **понижаване на** познавателното равнище на очакваните резултати или **отпадане** на целия резултат и свързаните с него понятия. Количествената оптимизация ще позволи включване на **съвременни теми и научни постижения** – генетика, молекулярна биология, биотехнологии, микробиология, здравни технологии и превенция на заболявания.

Контрапункт на репродукцията на знания е **засилването на практическата им насоченост** на обучението, което значи увеличаване броя на **лабораторните упражнения**, **учене чрез наблюдение, експерименти и проектна дейност**, използване на **дигиталните технологии** за създаване на биологични модели, прилагане на алгоритми за решаване на житейски казуси. Редуцирането на фактологичните знания за сметка на развиване на **изследователски умения** – разпознаване на научно обосновани твърдения, задаване на изследователски въпроси, формулиране на хипотези, провеждане на оценка на достоверността на информацията, аргументиране на позиции и използване на данни от експерименти и наблюдения за формулиране на изводи, ще способства за изграждане на **комплексно научно мислене и цялостна картина на света**.

Биологията е интегрирана наука, която обединява природни дисциплини и изгражда цялостна представа за живота като система, **в която човек е неразделна част от природата**, и в този смисъл е важно учебното съдържание да е подчинено на идеята за извеждане на актуални междупредметни теми – напр. проект „Здраве в общността“ (биология + обществени науки + информационни технологии) и др. Значението на учебния предмет за подготовката за бъдещи професии в областта на медицината, биотехнологиите, екологията и науките за живота предполага фокуса върху **систематично изграждане на разбиране за връзките между човека и природата, между наука, технологии и общество**. Този аспект на практика означава да се представят **примери за междупредметни връзки с останалите природни науки** като предпоставка за реализиране на СТЕМ концепцията на обучение.

Учебният предмет е основният, чрез който се работи за **здравното образование**, насочено към формиране на здравословен начин на живот. Този компонент от обучението е свързан с усвояване на традиционните за учебния предмет знания за **анатомията, физиологията и хигиената на човешкия организъм**. Разбирането на значението за **физическото здраве** обаче следва да се допълва с осъзнаване значението на **физическата активност, правилното хранене, психичното здраве и превенцията на зависимости**.

От съществено значение в новите учебни програми по *биология и здравно образование* е присъствието на **по-силен възпитателен акцент**, свързан с развитието на **отговорно отношение към собственото здраве** и околната среда, формирането на екологична култура и устойчиво мислене, развитието на ценности като уважение към живота, проявата на емпатия, **опазването на биоразнообразието** и грижата за природата. Така учениците ще бъдат подготвени за глобални и локални предизвикателства, ще осъзнаят здравните рискове и значимостта на здравното възпитание.

3. Съдържателни акценти

Глобална област	Характеристика	Прогимназиален етап	Първи гимназиален етап
Структура, жизнени процеси, видово разнообразие и класификация на организмите	Разпознаване и класифициране на различни организми според структурата им и жизнените им процеси; основни биологични понятия, които обясняват функцията и адаптацията на организмите, разбирането на разнообразието и сложността на живата природа.	Клетъчен строеж на организмите; Жизнени процеси при многоклетъчните организми; Многообразие и класификация на организмите	Биоразнообразие
Организъм – среда и устойчиво бъдеще	Взаимодействие между организмите и тяхната среда, както и върху устойчивото използване на природните ресурси, върху оценяване влиянието на човешката дейност върху околната среда и предлагането на решения за нейното опазване. Насърчава екологична култура и отговорно поведение.	Единство на неживата и живата природа; Човекът – част от природата; Устойчиво развитие и здравословен начин на живот	Глобални здравни проблеми Балансът в природата; Опазване на ресурси и биоразнообразие; Климатични промени и устойчиво развитие;
Човешкият организъм – структура, жизнени процеси, здраве, отговорност	Строеж и функции на човешкото тяло, здравословен начин на живот и превенция на болести; самоподдържане на здравето и осъзнаване на личната отговорност.	Жизнени процеси при човека	Структурна организация на човешкия организъм; Обмяна на веществата; Движение и опора на тялото; Размножаване, растеж и развитие; Регулация и хомеостаза; Здравословен начин на живот, здравни рискове, лична отговорност
Животът – от клетката до биосферата	Организация на живите системи на различни нива – от клетката до екосистемите; взаимовръзки между живите организми и средата им.		Химичен състав на живата материя; Структура и процеси в клетката; Възпроизводство на клетката; Приложение на знанията за клетката; Многоклетъчен организъм; Биосфера (екологични фактори, популация, биоценоза, екосистема)
Еволюция на организмите и многообразие	Основи на еволюционната теория и механизмите, които водят до разнообразие на видовете; видови промени във времето. Историческо и съвременно биологично разнообразие.		Биологична еволюция – същност, механизми и доказателства

Научен метод и изследователска практика	Научни изследвания, наблюдения и експерименти; събиране, анализиране и интерпретиране на биологични данни.	Работа с лупа и микроскоп; изготвяне и наблюдение на микроскопски препарати; наблюдение в околната среда на организми, взаимоотношенията между тях и влиянието на човека; лабораторни опити, свързани с фотосинтеза, храна и храносмилане, дишане, отделяне; определяне мястото на човека сред природата, опазване на организмите и природната среда, здравословен начин на живот. Наблюдение на видове движения на организми и влиянието на човека върху тях; измерване на пулс; наблюдение и изследване на резултати от намеса на човека в природата. Наблюдение на едноклетъчни организми, растителни и животински клетки, тъкани и органи; определяне на растения; наблюдение на членестоноги и птици и др.	Микроскопско наблюдение на: клетки и тъкани, митотично делене. Здравословно дневно и седмично хранително меню, опитно доказване съдържанието на въглехидрати, мазнини и белтъци в хранителни продукти; изчисляване индекс на телесната маса, основна обмяна на веществата и дневен енергоразход; Измерване на дихателна честота и на жизнена вместимост на белите дробове, на пулс и артериално налягане, на характеристики на зрителната система; Експерименти за химичен състав на клетката, специфичност на ензимното действие; влияние на физични и химични фактори върху жизнената дейност на микроорганизмите; анализ на растителни пигменти; осмотично поведение на клетка; фотосинтеза и дишане; изследване на влияние на абиотични фактори върху организми; изследване на екологични групи организми, на пространствено разпределение на индивиди на популации; определяне състава на растително съобщество; наблюдение на екосистема; измерване на параметри на местни екосистеми
---	--	---	---

4. Специфични методи и форми на оценяване

За измерването и оценяването на ученическите постижения учебната програма предлага **дескриптори за нивата на постижение** по всяка глобална област в помощ на обективното оценяване. По-силен акцент се поставя върху формиращото оценяване, насочено към отразяване напредъка на учениците чрез анкети, самооценки, ученически проекти, групови презентации, лабораторни отчети (протоколи), учебно портфолио.

Спецификата на предмета позволява оценка на комплексни задачи, при които учениците комбинират различни умения, като например изготвяне на научно изследване, представяне на резултатите от експеримент, оценка на социални, здравни и екологични ефекти (аспекти) на биологични процеси.

5. Очаквани резултати от промяната

В резултат на промяната обучението по *биология и здравно образование* ще представя биологичното познание по достъпен начин, като развива познания за структурата, жизнените процеси и разнообразието на организмите и умения за тяхната класификация. Целта е формиране на цялостна биологична и здравна култура, която да подпомага осъзнатото отношение към природата и към себе си.

КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПРОМЯНА НА УЧЕБНИТЕ ПРОГРАМИ ПО ФИЛОСОФИЯ

1. Необходимост от промяната

Същността на философията е в критическото осмисляне на света и на човешкото познание. Тя работи с идеи, развива креативно мислене и подпомага изграждането на характера и личния светоглед на ученика. Вътрешният плурализъм на теории и гледни точки превръща философията в обучение по свобода и самостоятелно мислене.

Осъвременяването на обучението по философия е важна стъпка за адаптиране на образователната система към предизвикателствата и нуждите на съвременното образование. Стремежът да се ориентира образованието към реалностите на днешния ден, предполага нова перспектива към учебните програми по философия.

Настоящите учебни програми по философия, макар и до голяма степен да са в съзвучие с основните цели на промяната, посочени в публикуваната от МОН Концепция за промяна на учебните програми, доколкото основните групи ключови компетентности са намерили място в учебното съдържание и акцентът върху развитието на функционалната грамотност и социално-емоционалната интелигентност да е видим, подобно и на учебните програми по останалите учебни предмети в тях личи **амбициозност** по отношение на учебно съдържание, което **не дава** възможност за **задълбочено учене и осмисляне**.

В допълнение, учебното съдържание по философия често **не е достатъчно обвързано** с учебното съдържание по другите учебни предмети. **Липсата на ефективна интеграция** затруднява учениците да използват философските концепции при осмислянето на познанията от другите учебни предмети и на проблемите, пред които те самите се изправят.

Стремежът към развитие на функционална грамотност и на социално-емоционална интелигентност в обучението по философия подчертава **необходимостта от контекстуализация** и обяснение на съвременните явления. В момента **абстрактните теоретични познания ограничават възможностите** на учениците да свързват философското познание със съвременните проблеми.

В допълнение, **необходимостта от олекотяване** на учебната програма за X клас и **съобразяването ѝ в по-голяма степен с възможностите** на учениците предполага подчертано внимание към недостатъците в обучението по философия. Само с интегриран подход може да се осигури значимо и приложимо философско образование, което подготвя учениците за новите реалности и предизвикателства.

2. Цели, посока и същност на промяната

Централният акцент на промяната е **преориентирането на обучението от фактологично усвояване към развитие на критично и творческо мислене, формиране на култура на автономия, лична свобода и отговорност, стимулиране на себепознанието и личностното развитие, изграждане на умения за социално взаимодействие и сътрудничество**.

Постигането на тези цели налага **балансиране** на очакваните резултати в учебните програми, така че да се подчертае значението на **уменията и нагласите**.

Актуализирането на учебните програми по философия следва да включи **актуални теми**, свързани с глобализацията, екологията, правата на човека и технологиите. Това предполага създаването на нови акценти, които отразяват актуалните обществени и философски дебати, както и включването на примери от съвременния живот.

Включване на философията в контекста на реалните предизвикателства пред учениците може да бъде реализирано чрез **учебни проекти**, които ги насърчават да използват философски подходи за решаване на практически проблеми – например чрез организиране на дебати или симулации на реални конфликти.

Този аспект на промяната е свързан с търсене на **практическо приложение** на философията. Наред с развитието на самостоятелното мислене и на социално-емоционалните компетентности програмите поставят акцент върху **моралната зрялост и автономията** на учениците. Фокусът върху моралните и естетическите **ценности** дава възможност за размисъл върху доброто и злото, красивото и грозното, достойнството и справедливостта, свободата и отговорността.

Количествената оптимизация може да бъде постигната чрез **премахване** на елементи, които се **дублират** със съдържанието по гражданско образование, история и цивилизации и география и икономика – например теми, свързани с държавното управление и гражданското участие. Във връзка с това е уместно и **олекотяване** на раздела „Политическа философия и философия на правото“ от програмата за X клас.

Необходим е **по-силен акцент върху практическата ориентация** на обучението – развиване на умения за логическа аргументация по конкретни казуси и прилагане на философски и светогледни позиции за осмислянето на конкретни житейски ситуации, с които учениците и техните общности се сблъскват.

Допълването на учебните програми с **методически указания** към учителите е ключово за **преодоляване на доминиращата култура на механично заучаване** и за нейното пренасочване към функционалност на знанията. Индивидуалният подход е решаващ за ефективността на прилаганите стратегии. Особено подходящ е **изследователският метод**, който съчетава критическото и творческото мислене.

За успеха на проектно базираното обучение е необходимо развитие на умения за сътрудничество и за наблюдение и рефлексия на груповите процеси.

Актуализирането на учебните програми неизбежно предполага **оптимизиране на учебната среда и по-широко използване на електронни ресурси**, които да позволят пълноценно участие в интерактивни уроци.

3. Съдържателни акценти

Глобални области		Първи гимназиален етап
Себепознание	личностна идентичност, личностни и социални аспекти на личността; потребности, мотиви, цели; самооценка, психично здраве, социално-емоционални умения	Разгръщане на себепознанието на психологическо ниво. Изследване на аспекти на личностната идентичност през анализ на потребности, мотиви и цели. Изграждане на самооценка и на разбиране за психично здраве. Развиване на социално-емоционални компетентности като емпатия и асертивност. Осъзнаване значението на моралната и естетическата чувствителност, на автономния ценностен избор. Анализ на основанията на собственото мислене и на разграничаването на личностните и социалните аспекти на личността.
Личност и общество	социални групи и роли, социална среда, етически и естетически ценности и норми; индивидуални права и форми на задължения	Свързване на личностното развитие със социалните групи и роли, оценяване на подкрепата на социалната среда за справянето със зависимото поведение и поддържането на психичното здраве. Осъзнато разбиране на ценности и норми (етически и естетически) с критично отношение към крайностите на релативизма и фундаментализма. Анализ на понятията добро и зло и изследване на добродетелите и смисъла на живота при решаване на морални казуси в конкретни житейски ситуации. Връзка между индивидуалните права и легитимните форми на задължения, между държавата и гражданското общество.
Познание и реалност	философски, религиозни и естествено-научни теории и понятия; лични преживявания и личен опит	Осмисляне на личните преживявания във философски план, както и на различните подходи, които предлага философията спрямо природните науки. Осъзнаване на необходимостта от равнопоставеност и аргументирани позиции, особено в ценностните дебати в едно демократично общество. Осмисляне на различни философски, религиозни и природонаучни теории и понятия през техния културен контекст и през личния опит на учениците за постигане на едно по-цялостно познание на света.
Критическо мислене и аргументация	методи на логиката; критическо мислене, аргументация, изводи;	Разграничаване на философските от всекидневните въпроси и изграждане на разбиране за философията като форма на рационално и научно изследване. Основни методи на логиката и на умението за правене на изводи. Осъзнаване важността на критическото мислене за преодоляването на манипулациите, за постигането на съгласие и за рационалното отношение към изкуствения интелект. Разбиране на социалния характер на думите и анализ на различните им употреби.

4. Специфични методи на оценяване

Формиращото оценяване позволява водеща да бъде не оценката на „статични“ постижения, а на развитието на личността на ученика по измерими в обучението по философия критерии: овладян понятиен инструментариум, проявена съпричастност и етично отношение, задаване на въпроси към разглеждания конкретен проблем, овладяна логическа култура – писмена и устна, ангажиране с допълнителни дейности по проучване на изследваните въпроси.

5. Очаквани резултати от промяната

В резултат на промяната на учебните програми се очаква чрез обучението по философия да се повишат възможностите на учениците за анализ на текст и аргументиране на позиции, за трансформиране на техния опит при решаването на реални проблеми, за по-високо ниво на осмисленост на личната отговорност, на общностния живот и на ценностните устои, върху които той е изграден.

АБОНАМЕНТ '2026

АЗ·БУКИ

Научни списания	Цена за година
Български език и литература	55,65 лв. / 28,45 €
История	55,65 лв. / 28,45 €
Математика и информатика	55,65 лв. / 28,45 €
Педагогика	107,4 лв. / 54,9 €
Професионално образование	65,71 лв. / 33,6 €
Стратегии на образователната и научната политика	69,24 лв. / 35,4 €
Философия	40,68 лв. / 20,8 €
Обучение по природни науки и върхови технологии	69,33 лв. / 35,45 €
Чуждоезиково обучение	55,65 лв. / 28,45 €

www.azbuki.bg

Цена за година	
Вестник „Аз-буки“	112 лв. / 57,25 €
Цена за година онлайн	
Вестник „Аз-буки“	95 лв. / 48,57 €

Абонирайте се
в редакцията
с отстъпка:

5% от цената –
при три
и повече издания

10% от цената –
при пет
и повече издания

15% от цената –
за пълен комплект
от изданията

